

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiae Societatis Iesv Pars ...

Pars Qvinta Sive Clavdivs Tomvs Prior - Res extra Europam gestas, & alia

Orlandini, Nicola

Antverpiae, 1661

Liber Sextus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14197

HISTORIAE SOCIETATIS IESV PARTIS QVINTAE TOMVS PRIOR

A.C. 1586.

Liber Sextus.

Soc. 47

I
Iobelaum
pro Socie-
tae concessu
a Sixto Pon-
tificis per di-
ploma.

Claudij Ge-
neralis Epi-
stola de fra-
te rna carita-
te.

NNO 1586. intentus Claudius conservandae, per-
ficiendaeque Societati, quod tertio ante anno propo-
portunum expertus erat, rursus praesidium adiuvit
communis per Epistolam pastorem cohortationis, &
Iobelai. Adjit primo vere Pontificem, postque alia,
ac praecipue, quae nuntiata erant de patefacto to-
dem in Sinas ingressu, narrata, Iobelaum per Socie-
tatem omnem transmittendum postulavit. Sixtus au-
tem id libenter modo, benigneque dedit, sed vitro ne-
didit ex usu fore, si ea de re Apostolicum diploma
conficeretur, quo clarius constaret vanos rumores fuisse initio sui Pontificatus
per Hispaniam, ac Germaniam diditos: se mutare Societatis iudicium
voluisse, quod nunquam sibi in mentem venisset. Intelligentem autem
Claudius quanti in Societate, & ornamenti & momenti ad omnia sit fructu-
na coniunctio, post Generalem ad studium perfectionis exhortationem, ad eam
praecipue cohortatus est. Quippe uti per eximiam, & cunctis gentibus mi-
ram conspirationem animorum hic genitus Ordo, & propagatus longissimus
est, maximo cum boni publici fructu, ita necesse est eadem coniunctio
se se tueatur in posterum: eadem privatim, publiceque proficiat. Omnium
coetuum vinculum, ac nexus benevolentia est, & ceterum sacrorum cele-
stis caritas vita & anima est, qua cum nihil in terra sit Coelo simili-
tum vero nihil siue iucundius siue admirabilius fingi potest: ea, cum in-
ge, lateque spargitur, & nationes, quamvis terrarum intervallis disjunctas,
corporum habitudine, & affectionibus animorum dissimiles, populari in-
structione discordes in unum cogit, ac format. Talis Deo conciliante, ad
loci viguit, & omnibus licet machinis contra incubuerit Satanas, viget in
hoc coetu germanitas, cuius fusa per Europam, Asiam, Africam, terrarum
que, & Insulas recens, siue ad Orientem, siue ad Occidentem inuentas,
tandem maximi cuiusdam Corporis membra ita unus spiritus animat, ut
vni pareant capiti, secundis invicem, & adversis rebus latentur, & de-
leant, ad mutuam opem accurrant, eoque fortius, ac fructuosius, siue ad
sui defensionem, siue ad rem bene gerendam publicam connitantur. Re-
pit stylum materiae pulchritudo, gestitque animus acclamare Socijs, & adeo
praclarum cursum currentibus addere usque calcaria. Euge, praclare, divi-
ne; sinum magis, ac magis expandite. Quid enim tam decet, omnium
salutem gentium professione curaue complexos, quam nullum habere
locorum, gentium nullum discrimen? O magnos, quibus Mundus pro do-
mo est, genus humanum pro gente, idque non est philosophico fastu sed

Soc. 47.

spiritu Christiano. Sic plane, sic æquum est Christo renatos, nullos prætereā recordari natales. Quorum nationum vocabula, ac patriam Christianis vno editis paræu. Crucis? vno satis Christi sanguine? Non iam Scythæ, non barbarus est, sed Dei filius, & heres, sed frater, & coheres Christi, sed omnia, & in omnibus Christus. Hinc cense, hinc æstima patriam, cognationem, genus. Hinc temet proba germanam huius stirpem originis. Ex hoc, inquit celestis Magister, cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Præter adhortationem ad pulcherrimum hoc decus Claudius ad præcipuum erga Sanctissimam Dei parentem studium incitauit, vt celestium omnium donorum benignissimam conciliatricem. Et sane par est, qui singulari titulo profitentur in militia se Filij esse, eos pariter peculiari obseruantia in parentis viuere clientela. Cæterum pro eo, quanti interest à teneris consuescere, & quaque in re fundamenta cum cura ponere, ad nouitios formandos intentus, iussit biennium totum in vnica virtutis disciplinam (intermissis interea omnino literarum studijs) impendi.

Duos probationi annos in suis institutis Ignatius definiuit: idque spatium inde vsque ab initio obseruatum erat ad vota emittenda, per quæ quis Religiosus à Societatis corpore censeretur. Ab studijs autem literarum, nulla fere principio dabatur vacatio, cum occupationes publicæ, & incrementa familiæ, succrescentis prolis properata postulerent subsidia. Deinceps, quo magis ordo adoleuit, hoc tyrocinij rudimentis spatia fuere ampliora. Iamque post Ignatium statim dubitari coeptum est, num id Pater decreisset, cum biennium tyrocinio præscripserat, vt id omne à literis vacaretur; & Iacobus Miro ita plane persuasum habens Ignatium sensisse, coepit Rector Conimbricæ, vbi plus abundabat iuuentus, anno 1559. in morem deducere: tamen quod ocio nondum matura tam longo Societas erat, prosequi coeptum non licuit. Ita sentiebat Natalis quoque, qui vnus mentem Ignatij optime norat; ita alij præcipui Patrum, ac Tyronum præsertim Magistri, qui rem saluberrimam iudicabant. Quamobrem in secundo Generali Conuentu declaratum, decretumque est, biennium quidem totum, vni tradendum studio, exercitationique virtutis; licere tamen de Præpositi Generalis sententia, Provincialibus, quos videretur ex ijs, qui priorem probationis annum consecissent, ad literarum studia euocare: isque mos tota in Societate ad id locorum tenuit, nonnullo cum temporis compendio, sed multiplici cum rerum magnarum dispendio. Quippe pater latissime disciplina virtutis: nec solum auditione, ac mente comprehendenda, sed exercenda actione, confirmanda vsu est. Quod si totum (vt aiunt) hominem ceteræ postulant artes, quanto magis hæc siue institutione, siue difficultate, siue pondere, ac momento, omnium maxima? Ea quidem tota discitur vitæ, nec satis perdiscitur. Atqui quæ debent exordia esse, eius disciplinæ, cui ne tota quidem vita sufficit: cum perinde vti posita fuerint fundamenta, vsque ad extremum futurus profectus sit? Super alia id quoque habebat incommodi ea literarij studij spiritualisque coniunctio, quod sibi dum vicissim obturbant, non solum in neutro respondebat successus conatui, sed multi inter angustias deprensæ alieno tempore pertinnaciter occurrentium cogitationum, permolestaque colluctatione defatigati valerudinem pessundabant, quod longiore cura studijs pietatis assuetis nequaquam euenit. Igitur cum magnam, altissimeque fundatam requirant virtutem munia Societatis; vt cui non solum contra vitia standum sit, sed bellum cum Satana gerendum, & sanctitatis tuendum, propagandumque imperium: reique publicæ multum intersit paulo ad res gerendas serius, sed multo instructiores viros produci: iussit Claudius seuerè ubique obseruari, vt in rudimentis Tyrocinij totum biennium, vacuis ab alia omni cura mentibus, poneretur. Summam consilij opportunitatem egregie probauit euentus. Ex eo tempore non solum prosperiore iuuenes nostri valerudine

vli,

3
Claudius
Generalis
hortatur So
cios ad cul
tam B. Virgi
nis Deiparæ

4
Idem bien
nium soli
dum addici
institutioni
Nouitiorum
in spiritu iu
bet.

5
Quid obser
uatum circa
hoc antea
fuisse in So
cietate.

6
Rationes ob
quas inte
grum bien
nium siue in
terpellatio
ne studij lite
rarum Noui
tius detur.

7
Eius institu
tionis salu
britas euen
tu compro
bata.

vis, sed etiam constitit posteriore rudimentorum anno plurimum in virtutis disciplina profecisse. Quod enim vulgare verbum est, proclivius ex diuturnitissimum fieri, quam ex inope diuitem, quodque cunctis in negotijs, atque doctrinis videre est, lenta ferme initia sint, & accessiones nascentibus rebus non nisi minutæ fiant, ubi vero ad certum processum est modum, minore intervallo, & opere, maiora incrementa proueniunt, id ipsum in hac Sanctitatis palæstra vsuuenit. Erratur diu circa vestibulum, sero ad virtutem intratur. In expurganda conscientia multum absumentur temporis, multum rapiunt scrupuli. Ingens illa totius vitæ commutatio, noua rerum facies, & obscuritas, & insolentia stuporem quemdam hospitibus, & hebetudinem solet obducere: denique non neminis tenerior ætas lenius, ac lentius postulat magistrum. Eo fit, prior vt annus Tyronum perturbationes eatenus mitiget, ceteras deportatas, ab sæculo formas, & consuetudines prauas obliteret, ita Evangelicæ eos philosophiæ decretis informet, denique in eum promoueat locum, vt præparati magis ad profectum, quam ad solidum profecisse dicendi sint. Quod si alter cultura annus accedat, tum vero per illud acquisitum iam lumen, eamque partem quasi agilitatem, & aliquam assuetudinem religiosam celerrime prouehuntur, quemadmodum, ubi remis expulsa naus in altum est, velis citatissima labitur. At si literarj labores festinantijs adijciantur, illas necdum adultas, & corroboratas mæris sapientiæ fruges, vel obrui necesse est, vel ita macrescere, vt vix vel sero vnquam ad maturitatem, multo ægrius ad eam, quam sperare aliqui solent, vbertatem euadant. Nihil est hoc felicius biennio nostris Homini-
nibus. Hoc tempore in exercitijs spiritualibus, in obeundis vili-
nisterijs, in peregrinationibus, in Nosocomijs, statis meditationibus, librorum lectione, frequentissima auditione Magistrj, priuati, ac publice, in frangendis cupiditatibus, subigenda carne, cognoscendis motibus suis, in temperandis, in omni virtutum genere adeo exercentur impense, adeo alteriter, vt hic vel maxime cernere liceat, quam sit lata, & amabilis virtus, quanta sit gratiæ Christi vis, & suauitas. Hic certamen humilitatis est, in despicientiâ sui ambitio, in corporis vexatione delicia, in labore quies, in perfecta obedientia, suæque voluntatis abdicatione, imperium. Et quoniam non ad secessum, sed ad perclaras Christo parandas prædas educantur, magnos interim induunt animos: martyrijs se se deuouent: hi Sinas, illi Iapones, hi Turcas, Sythasque sibi deposcunt, vltimis, & incognitis terris signa Crucis inferre meditantur. Nec satis amplitudini caritatis mundi vnus est amplexus. Quæ dum coquunt magna incepta, subinde in compita, & fora, vel agros, sicut pagos dimittuntur, & gustu etiam ipso, vt fit in venaticis catulis, imbuuntur, fame animarum. Romanam probationis domum ad Sancti Andree hoc anno accepit regendam Bartholomæus Riccius ex Nolano accersitus Tyrocinio, in locum Ioannis Baptistæ Piscatoris, qui multo eiecto sanguine curandi gratia missus Neapolim est. Accessere domui horti ad Sancti Vitalis, Cardinalis Marci Antonij Columnæ parati gratiâ, & benignitate. Ille enim egit, vt nobis venderentur, & contulit in eam rem nummos circiter quadringentos.

9 Hoc eodem anno liber, quo studiorum rationem aduocati ex varijs Prouincijs Patres communicato consilio explicarant, cum iam absolutus esset, in Prouincias Europæ omnes recognoscendus à destinatis in eam rem Patribus missus est. Nam vt res erat grauissima, & in omnem præsentem æternitatem, & omnium Prouinciarum vsum, plurima & diuersa prudentium suffragia requirebat. Decessit apud Professos Laurentius Trifanus Ferranensis, quem Societatem anno 1552. ingressum, biennio post Ioannes Frater (ambo erant Murarij Fabri, & insignes) sequutus est. Is autem fuit Laurentius, cuius statim Romam missi virtutem ita probauit B. Ignatius.

8
Priori anno
vix bene
purgantur
Nouitij, se-
cundo pro-
ficiunt.

desenore si
-zui temp
-and mout
ut val mout
-otus/legit
qui ibi ad
inoz mout
antab est

Ratio stu-
diorum reco-
gnoscenda
mittitur in
Prouincias.

Hic obiit
Romæ 1575.

Soc. 47.

ut si nullum præterea Ferrariense Collegium peperisset fructum, haud poenitentiam tamen eius operam esse diceret, quod vnicum Societati Laurentium peperisset, cum recte labore, ac manu ædificia terrena Dei seruis ex- trueret, sed multo præclarius virtutis exemplo cælestia ædificaret. Nec abhorruere à primordiis progressionem, & exitum. Tota vita fuit exemplum modestiæ, pietatis, coniunctionis cum Deo, precationis, obedientiæ, tole- rantia laborum, & industriæ. Itaque præter morem in libello vbi Socio- rum demortuorum notata sunt nomina, adscriptum illi elogium est Iacobi Ximenij Secretarij manu, Faber murarius infatigabilis, sanctus. Obijt Pe- rusia rerum item domesticarum adiutor Ioannes Baptista Pilastrellus, qui cum eò Româ pergeret, nobile opus virtutis edidit. In hospitio publico noctu cubantem procax femina aggressa omnibus modis conata est ad fla- gitium pellicere, quam ille suis raptim sublatiis sarcinulis, ita quasi flam- mam fugit, repertoque exitu maluit sub dio pernoctare omnibus Cœli ex- positus iniurijs, quam sub tecto, vbi salus animæ tuta non esset. Quam- rem ad cæterorum fratrum incitamentum, vbi Ioannes Baptista mortuus est, eius Confessarius Saluator Mariottus, vir notissimæ bonitatis, voce, ac literis publice enarrauit. In eodem Collegio Ioannes Nicolaus de Notarijs Rector decessit, anima candidissima, cui prudentia non deesset: quibus dotibus egregie, siue Rector, siue Prouincialis domi, forisque in munere publico satisfecit. Perusini ei ægrotanti curam, & sollicitudinem, demortuo dolo- rem, ac lacrymas non secus, ac parenti præbuere. Rogatus à Socijs sub extremum spiritum, monitum vt aliquod tanquam sui monumentum relin- queret, nihil nisi obedientiam commendauit. Quippe quam ex sententia Patrum Sanctorum, cæterarum virtutum, & parentem norat, & custodem. In Societatem Neapoli anno 1553. adscitus, Romamque continuo missus, in hac deinceps Prouincia ad extremum vsque, stadium Euangelicæ Philosophiæ ce- leri, & inoffenso pede cucurrit.

Hoc anno Constantinopolitana statio intermissa. Nam furens pestilen- tia cum Ludouicum Chizzolam præsidem, dein Fratres duos Iacobum Ca- samartinum, & Alfrum Fotium paucis diebus extinxisset, vnusque superes- set Petrus Casatus, nec tanta appareret utilitas ex ea statione, quantam Gregorius Pontifex, qui decreuerat, spe, & cogitatione conceperat, ipse quoque Casatus, Sixto veniam dante, quamuis Gallicanus, ac Venetus Consules admodum agre ferrent, reuocatus in Italiam est.

Ludouico Massellio à Prouincia Neapolitana ad regendam Siculam, translato, cum iamdiu quietem Carminata flagitaret, administrationem Neapolitanæ Benedictus Sardijs accepit. Sed vt incertissimæ sunt res huma- næ, vix præclari regiminis gustum præbuerat, cum magno omnium dolo- re, reiecto sanguine ad æternos honores migravit. Vir erat virtute in- signis, exemplique rectissimi. Successit tantisper in Prouincialis vicem Præ- positus Neapolitanæ domus Antonius Lisius. Pertinet ad hoc tempus memoria Hieronymi Mastrilli de Nolana Nobilitate, viri inter rara felicitatis exempla connumerandi. Is cum primum Nolam Societas adiit, domum suam Patri- bus cessit, familia interim sua ob eam maxime rem traducta Neapolim. Ex eo tempore quidam dicebant, cum ampla benedictione, vt olim domum Zacchæi, & Lazari, visum intrasse Christum. Sed supremus vitæ actus, qui recte dicitur totam consignare vitam, notabilis fuit. Habebat mares li- beros septem, ex quibus duos in Societate præclaros Diuini Verbi præco- nes Gregorium, & Carolum, reliquos quinque varijs omnes laudibus, pu- blicisque muneribus honoratos. Qui cum essent longe, lateque per Italiam ad suorum proeurationem munera sparsi, factum est nullo humano con- silio, sed diuino haud dubie ductu, forte in præsentis partem mercedis ob curam in ijs recte educandis adhibitam, vt omnes ad supremum eius piritum interessent. Cum sex iam conuenissent, & Carolus Generalem

con-

10
Iudicium,
S. Ignatij de
Laurentio
Tristano.

11
Io: Baptista
Pilastrelli ca
stimonja.

12
Io: Nicolai
de Notarijs
pia mors.

13
Statio Con-
stantinopoli-
tana dissolui-
tur.

14
Ludouicus
Massellus
Prouincialis
Siciliæ.
Benedicti
Sardijs Pro-
uincialis
Neapolit.
mors.

15
Hieronymi
Mastrilli obi-
tus insigni-
ter felix.

confessionem Patris excepisset, & cætera eidem Sacramenta vltima Gregorius adhibuisset, & instare iam Senis optimi finis videretur, admonet eum Carolus, vt totum animum ad migrandum colligat, cui ille respondit, nondum esse tempus, quod Vincentium expectabat, vt quod cæteris fecerat, ei quoque præfenti benediceret. Is erat natu maximus, meritoque Patri carissimus, Consiliarius Regni Neapolitani reipublicæ causa in Apuliam agens. Paucis post diebus cum vehementer processisset malum, & plane adesse suprema hora videretur, instare iterum Carolus, vt animam tandem ad migrandum componat, absentique Vincentio bene precetur: neque aliter, ac primo Senex respondit, se Vincentium præstolari. Denique eo progreditur vis morbi, vt prorsus vsu sensuum destitutus quando ipsum iaceret animam agens, cum ecce tertio Nonas Iulij ad se se redit, oculosque totum circumagens per cubiculum, de plurimis in se collatis beneficijs Deo grates agere incipit, temporeque eodem nuntius accurrit, Vincentium prope ab Nola abesse ex Apulia redeuntem, profusum depositi iam parentis ignarum. Hoc nuncio alij stupefacti, Senex exultans. Adest subinde Vincentius, flexoque ad lectulum Patris genu benedictionem orat. Et ille qui tandiu iacuerat mortuo similis, sublata deora magna omnium voluptate, & admiratione voce satis clara bene precatur. Quærentique mox Gregorio, nunquid esset præterea, quod in hac vita à Deo cuperet, Nihil est, inquit, Benedixit Deus. Et continuo sopore, vt prius correptus verbum aliud fari non potuit: postque duas horas in corona non tam lacrymantium, quam pro eo precantium filiorum obogenarius expirauit. Corpus etiam Carolus, & Gregorius curarunt, & extulerunt.

Valde contendere in Sicilia hoc anno Præfetti Diplomatum Cruciatum vt ea diplomata in Collegijs Societatis imprimerent: sed multas, & graves ob causas id onus discussum est, cum & ipsi Præfetti, & præcipue Comes Oliarius Romæ causas probassent. Collegij Panormitani noua edificatio coepta magna Cæremonia, populique frequentia. Sacro fundamentorum lapidi titulus hic insculptus: Collegium Societatis IESV cum potestate habitationem, Domui Professæ eiusdem Societatis concessisset, nouo domicilio, Gymnasioque extruendo primum in fundamenta lapidem rite posuit quinto Kalendas Decembris, vt quo mense olim ab hinc annos septem, & triginta veteris Collegij iacta sunt fundamenta, eodem noui iustitia felici omine repeterentur, deijcientibus lapidem Illustrissimo atque Excellentissimo D. Didaco Henriquez Siciliæ Prorege, felicissimoque Senatu Panormitano, & Domino Aloysio Amato Vicario Generali Panormitano iuris operante. Dedit Cælo Panormitana Domus plenum annis, ac rebus factis Paulum Achillem, optime de Panormitana Ciuitate meritum. De quo sic scripsit olim Ribadeneira, Dum Siciliam administraret vir sanctæ forma, & exemplum virtutis, perfugium, & solatium mœstis, & quacunque tentatione vexatis: cuius maxime opera quicquid inde vsque ab initio profectum Panormi est, quod sane plurimum est, Deus peregit. In omnium corona virtutum eius emicuit præcipue mansuetudo, & clementia aduersus omnes paterna, caritasque blandissima, sed strenua simul, & efficax. Parmæ sub annum 1540. iam Sacerdos annum ætatis agens 25. Societati antequam autoritas eam Apostolica confirmaret, adiunctus. Parisius dein in Siciliam missus, inde vsque ab initio Panormitani Collegij, ibidem singulari cum domesticorum, & externorum approbatione prope vique ad vltimos annos præfuit. Mortuus Genuæ Franciscus Adornus post reuerentissimam tum Diuini Verbi prædicatione, cæterisque muneribus, tum administranda Societate, & diu, & optime gestam. Ortus Genuæ è Nobilitate patricia. Nomen Societati in Lusitania, quod adolescentulus Patrem sequutus erat, dedit anno seculi huius nono, & quadagesimo. Decimo post anno

16
Primus lapis in Fundamento Collegij Panormitani.

17
Pauli Achillis vice summa, & pia mors.

18
Elogium Francisci Adorni.

Soc. 47.

ancho confectis raro cum exemplo virtutum omnium, magnaue ingenij felicitate literarum studijs, edito etiam egregio documento euangelicae sanctitatis Lusitana lingua, & alibi, & in Monte Maiore per Quadragesimum ieiunium concionatus, in Italiam Lainio accersente, redijt. Excelesbat in eo donum familiariter hominum animos pertractandi: & instar omnium commendationum potest valere Beato Carolo Borromæo vique adeo placuisse, vt Sanctus Antistes opera eius non ad suos modo instituendos, sed ad animam quoque suam regendam vteretur. Dicere solitus: venerari se illum, vt templum Spiritus Sancti. Fertur etiam Beatus Carolus post suprema, eidem pulcherrima specie apparuisse: cumque denunciasset se cum optime agi; addidisse, & ipsum, vti euenit, haud longo post tempore accersendum.

Sub anni initium rebus in Transyluania compositis; multa per latronum pericula in Poloniam reuersus Prouincialis Campanus, Prouinciæ statu ex Vviecho, quem Vicarium reliquerat, cognito, ante omnia consultauit, qua is deinceps potestate esse deberet, ne prouinciali præsentem, sibi inuicem obturbarent. Optimum factum visum est si nullum omnino ius esset in Prouincia Vviecho, sed tantum in certa Collegia, ad quæ coram inspicienda mitteretur à Prouinciali, idque commode, ac sine negotiorum perturbatione ac disciplinæ laxamento successit. Maxime optabat Campanus Rectores, atque Præpositos recte institui. Eamque ob rem, quibus indoles idonea esset, non per se modo fingeat, sed cupiebat Romam acciri, vt in eo quasi fonte germanum Societatis Spiritum haurirent. Huius rei causa tres in præsentia insignes viros, Generali volente, misit; Martinum Laternam iam pridem concionatorem Regium, Martinum Huiasdouium, & Lucam Zelascium. Ipsemet Laterna quo plus in pietate proficeret eam dudum professionem optarat. Adeo nihil religiosum eius animum Aulicæ retardabant illecebræ. Commeatum dedit ei Rex non illibenter, vt qui semper antiquissimum habuit ita operam Societatis ita homines adamare, vt illibatam vellet disciplinam. Successit latinis in Regiæ concionibus Antonius Arias, Theologiæ, quam scholasticam vocant, in Academia Vilnensi professor, vir doctrina præstans, ac sanctitate. Ac protinus Rex, vt est Aula, si quis alius ostendenda, probandæque idoneus virtuti locus, & ipse Stephanus verarum laudum acutus iuxta inspector, & callidus æstimator erat, animaduertit, quam eximia celi ornamenta Antonij pectus completerent. Itaque animulam Dei vocitare illum, cœpit, scientiamque eius dicere non humanitus acquisitam videri, sed infusam diuinitus: laudare quod non colligeret elocutionis flosculos, sed stilum Sanctorum Patrum afferret, dicere cuncta eius verba sacra esse: neque enim nisi scripturas loqui, vel scripturis; nec tam illum, quam Deum per illum loqui. Hæc, & alia cumulans elogia Rex, puras illas, & salubres cælestis eloquij hoc auidius sitiens, quo plus potabat aquas, vnum ægre ferebat, quod Pater ne dicendo horam egrederetur clepsydræ respectabat, & quanquam ingenuitatem religiosam viri valde commendauit cum admonuit vetitum Societatis legibus ultra horam dictionem produci, tamen elanculum auferri horologium, & ipsum quoad Spiritus Sanctus afflaret, nulla adhibita mensura dicere in posterum iussit. Tanti hominem faciebat, vt cum ei significaretur, vbi rediret Laterna Vilnæ reddendum, Antonium, negaret sibi vnquam vel ab ipso Pontifice Maximo creptum iri. Quæ dicens nihil de existimatione detrahebat, & amore Laternæ, sine quo planè aiebat vitam sibi vitalem esse non posse: sed vtriusque ad suum, & suorum profectum vti posthac sancta industria cogitabat. Quibus profecto rebus non solum excellens Patrum virtus, sed etiam Regis ostenditur, cum ex veteri prouerbio, talem quemque existimare fas sit, quales ij sunt, quorum consuetudine delectatur. Nec vero inanem eu-

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. i.

N N

nesce-

19

Campani
Prouincialis
reditus in
Poloniam &
Transylua-
nia.

20

Martinus La-
terna Regi
à concioni-
bus Romam
mittitur an-
nuente Re-
ge.

21

Antonij
Arias gratia
apud Regē
Stephanum.

22

Fructus con-
cionum An-
tonij Ariæ.

23
Cracouiensis
Domus
 probationis
ad S. Stephani
initium.

24
Infelix exitus
Transfuga.

25
Collegiorum
Calisiensis,
& Niesiensi-
sis initia.

26
Fabula in-
probrium So-
cietatis vul-
gata.

27
Testimonio
Regis Polo-
niae, & alio-
rum magno-
rum Homi-
num dissi-
matur.

nesciebant in sonitum eiusmodi laudes. Paucis mensibus, ut ipsemet de-
predicabat Rex, ita Antonius totam permouit Aulam, ac præcipuos Se-
natores hæreticos, ut iam in duas distracti partes, hi quidem veritatem
vocibus aures, & animum aperirent, quorum è numero, primo sacri ad-
scopo publica abiuratione, in summo sacro, spectante Rege, Catholico ri-
tu communicauit. Alij vero quibus sapientia Christi pro stultitia erat, ob-
struendas etiam aures dicerent, nec audiendas eius viri conciones, ne-
per eas infatuarentur. Maio mense accitis Bransberga Nouitijs cum co-
rum institutore Roberto Scoto, domus probationis in regia vrbe Cracouia
ad Sancti Stephani cœpta est. viginti initio capita, paulo post supra triginta
fuerunt. Impensæ, quoniam Annæ fundatricis non dum satis promptæ, nec
paria sumptibus vestigalia erant, ex Collegiorum collatione, uti ante Bran-
sbergæ fiebat, suppletæ. Interfuit rebus ordiendis Campanus. Magna sim-
plicitate, magnoque ardore ponebant Tyrones rudimenta sua: quos etiam
ad constantiam roborauit profugi vnus exemplum, qui clam arrepta faga
nec sine aliquot furto librorum, paucis post hebdomadis accepto in ca-
pite vulnere, continuò miser diuinis immunitus Sacramentis inexpugnatus
interijt. Mense item Maio, sacro Ascensionis die, Gnesnensis Archiepiscopus
Calisiensis Collegij, cuius confirmationem ingenti adnissus studio ab Gnesnensi
Capitulo impetrarat, fundamenta religiose posuit.

Mense insequenti septimo Kalendas quintiles Collegij etiam Nie-
suisensis posita fundamenta, magnâ Principis lætitiâ: quo item die
ipsum oppidum, cui ius vrbis à Rege impetrarat, cingere vallo, &
fossa cœpit. Præfuit celebritati Campanus ex Polonia transgressus in
Lithuaniam, aditurus Regem, & in Liouoniam perrecturus, quò præ-
pue Rigenses aduocabant tumultus, cum fabula nescias impudentius au-
ineptius ficta peruagatâ Germaniâ in Poloniam adfertur. Summa erat:
Stephano Regi suum omne Regnum cupienti Iesuitis implere, &
pro amicitia Vvolfangus Archiepiscopus Moguntinus quatuor ex iu-
uississet, seniores duos, duos iuniores, hos tandem deprehenso sub re-
ligioso habitu feminas esse: quarum cum altera Cracouiæ in hospitio à
Rege attributo puerum peperisset, auditum ab hospitis seruo vagitum,
inde permanasse indicium: cum autem reliqui tres aliter vltimum suppli-
cium vitare se non viderent posse, Iesuitam puerperam, & infantem occi-
disse: at à Rege deprehenso, flagitiaque & facinora sua confesso, ge-
dio, & rota ad Nilum mactatos. Hæc libello anonymo Gedani, ut iudicatur
præferebat, edito, narrabantur; adeo stulte ficta, ut in Polonia passim
fabula rideretur, longeque plus in commune prodesset, quam obesset: cum
omnes viderent, quam turpiter, & enormiter mentiantur Hæretici: atque
adeo ipsosmet hæreticorum cordatiores puderet, pigeretque stultæ suorum
impudentiæ. Verum alicubi per Germaniam, vbi tam facile convinci
fictas non poterat, magno cum strepitu, magnoque cum boni publici da-
mino (hæreticis ventilantibus) infamiæ flamma serpebat. Itaque Mogun-
tinus Antistes, ut nomini quoque suo consulere, magnis itineribus tabu-
larium ad Regem Stephanum destinat, ut testimonium rei mature ferat.
Continuo Rex, & Petrus Misconius Cracouiensis Antistes, & Nicolaus Zo-
bridouius generalis Cracouiensis, & Boleslauenensis Capitaneus, nite publi-
cis literis non refutarunt modo calumniam, sed & laudes celebrare So-
cietatis. Ac præterea Stephanus his ad verbum literis Antistiti Moguntino
respondit: Literas Paternitatis Vestræ vna cum figmento germanico de Patri-
bus quibusdam Iesuitis, qui ob nescimus quæ facinora supplicio à nobis ef-
fecti in eo finguntur, recte accepimus: fabulamque eam primum nos cum
sine admiratione legimus: deinde Senatoribus etiam nostris, qui tum circa
nos erant, vniuersæque Aulæ nostræ proponi iussimus, in qua nemo con-
fiteretur.

nium extitit, qui non modo falsissime eam confictam, verum ab omni etiam similitudine veri alienam agnosceret, sicque existimaret nulla refutatione opus eam habere, quæ omnibus partibus se ipsa labefaceret. Præterquam enim quod narratio ipsa nullo fere loco cohæreat, eo etiam tempore Cracoviæ nobis præsentibus res gesta fingitur, quo nos non modo Cracovia discessemus, verum etiam aliquandiu ante in Magnum Ducatum nostrum Lithuaniam iam perveneramus. In Nilo deinde perfecta scribitur, quo quidem nomine celeberrimum in Ægypto fluvium esse scimus, in nostro autem Regno nullum, vel obscurissimum locum extare, qui eo nomine sit. Itaque is sensus fere omnium, qui eam agnoscerent, fuit, ut Catholicis quidem voluptatem tam aperte deprehensa vanitas hæreticorum, hisce pudorem eadem Sociorum suorum vanitas afferret: omnes autem poena dignissimum autorem censerent, qui figmento tam manifesto hominum innocentissimorum famam traducere ausus fuerit. Verum natura prauitatis, ut semper fuit, ita nunc etiam est, ut ubi veritate contra veritatem efficere nihil possit, ad fabulas, atque calumnias confugiat. Nos quidem cum in Regno, ac ditionibus nostris Societatis eius Patres ad Iuventutem excolendam non paucos foueamus, testimonium hoc illis vere tribuere possumus, non modo nullum eorum vnquam in Regno nostro ob facinus aliquod supplicio affectum, sed ne accusatum quidem, aut minimam suspicionem facinoris alicuius vnquam in vllum eorum collatam. Itaque omnes vixisse, & vivere, ut cum religionis ipsius causa dignissimos eos clementia nostra iudicemus; ob singularem pietatem, & vitæ sanctimoniam multo etiam cariosiores nobis sint. Quod reliquum est Paternitatem Vestram quam optime valere cupimus. Grodna die 3. Mensis Iulij anno Domini 1586. Regni vero nostri xi. His & alijs testimonijs euulgatis haud difficile, ut quæ tam male cohærebat, calumniæ vanitas patefacta est. Interim Rigæ non tam foedo somnio, sed tamen leuissima suspicionem grauiissima inter plebem, & optimates gliscebant seditio cum importuna vexatione Collegij. Euenit Rigæ, ut ferme vbiq; terrarum euenire compertum est, quod in Euangelio legimus de forti armato, qui cum atrium suum custodit, in pace sunt ea, quæ possidet. Antequam in Regis Stephani potestatem veniret, isque Catholica restituere sacra conaretur, pacata fuisse omnia iactabant impietatis Antistites; post excitatum Collegium statim pacem euersam, quam tamen ipsimet euersam funditus perditamque volebant. Nam quia Senatus, ut potest ex melioribus ferme viris constans, obediens se se ad regiam voluntatem accommodabat. Ministri Satanei toti erant in concitando furore multitudinis, & aduersus ipsum Senatum inflammando, eo nempe consilio, ut tandem causa, & nomine pacis ad tollendum ex vrbe Collegium consentirent. Tumque Rex communi Senatus, & populi seu postulato, seu contumacia, id tandem tanquam ex impendentibus malis leuissimum daret. Igitur criminari Senatum Plebs, ab eo Rigam Iesuitas exceptos, ab eo tradita Regi templa Sancti Iacobi, & Sanctæ Magdalene, quæ Iesuitæ iam possiderent: ab eodem templum princeps item Regi promissum: sed nihil iactarunt tumultuosius quam quod traditum Collegio esse, vel credebant, vel simulabant credere armamentarium publicum Ciuitatis. Suspicionis fundamento plane futili nitebantur. Cum armamentarium in Cœmeterio ipso Sancti Iacobi situm esset, promiserat Senatus, ne Collegio obstreperetur, in usus inquietiores, sic enim loquuti sunt, ut tabernarum, & id genus, huius rei testes literas rite dedit. Quas literas dum Simon quidam describit latine ignarus, at pingendi characteres non malus artifex, persuasio emanat ad ministros errorum: his seditioni facies auide suggerentibus, popularis ordo contra Senatum grauius exardefcit, quod ciuibz ignaris

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. i.

N N 2

id

28
Rigæ Plebs
in Senatum
cumulebatur

29
Vanus ru-
mor de tra-
dito Nostri
à Senatu Ar-
mamentario
Ciuitatis, re-
fellit.

id sibi iuris assumpsit, vt armamentarium publicum Collegio, idest eum-
locum, quo maxime defensam oportuit nouam religionem, eius expugna-
toribus dederit. Ferebatur Fridericus etiam Hudenus iuris consultus audi-
tus cum diceret, eas literas se quoque vidisse. Hac igitur super re Mar-
nus Ghisius seditiosorum fax turbulentissima, cum Tribunis plebis, & se-
nioribus aliquot, scribaque publico pridie Kalendas Februarias ad Colle-
gium venit, iam ex anni superioris procella, atque peregrinatione reseruitum
satisque tranquillum. Leonardum Rubenum Rectorem, & ceteros Patres
interrogant, fateantur ingenue, quod res est. Nihil enim ex his vitio verti
ipsis. Nam ad Senatum pertinuisse iura sua non excedere, non autem ad
Patres, quid iuris Senatu esset, inuestigare. Rubenus collaudata eorum
diligentia in peruestiganda re, antequam fidem suspitioni accommodet,
præcise negat quicquam sibi esse, aut fuisse vnquam de vllis literis cogi-
tum, quæ ad armamentarium pertinerent, præter quasdam (vnde facilius
potuisset ea inanis extitisse suspicio) in quibus agebatur de armamentario
non quidem tradendo Societati, sed in vsus iniquiores non transere-
do. Ghisius callide initio admirari, dein vbi animum collegit ad ma-
dicendum conuersus, omnium Rigæ tumultuum fontem Societatem clame-
rat, & alia inuidiosa permulta diu deblaterat. Post hæc Regem appe-
ditur, ac perseuerat incessere, vociferans nullo iure eum templa Cuius
abstulisse, dedisseque Collegio: quoad respondit Rubenus, multo id
maiore Stephanum iure peregrisse, quam ipsi nouæ sectæ autores Episcopi
sustulissent, & bona Ecclesiarum omnia cum aedibus sacris ad se se re-
pulsissent. Hæc vox hominem quanquam furiosum, & impudentem, propo-
mutum, & elinguem reddidit. Postridie rogatus Rubenus, vt testimo-
nium hesternum scriptum daret, ante testatus se nullo iure à seculari po-
testate interrogari posse, tamen vt omni suspitione Senatum liberaret, de-
cta etiam scripto confirmat. Interea testes interrogantur, ac Simon qui-
dem in sententia persistat, literas se descripsisse, quibus armamentarium
in ius omnino Collegij traderetur. Hudenus autem primo coram Ghisio,
& alijs multis, dein in templo S. Iacobi coram Balthasare Snelio regio-
seali, itemque alijs i tales literas negat sibi vnquam perspectas, idque Sa-
cramento confirmaturum se profertur. Nonis Februarij clausis repente
vrbis portis, cogitur trepide Senatus, populoque virgente, rursus testes
interrogantur, & Hudenus inconstanter loquitur: quo acrius post mē-
diem Ghisius magno rursus cum grege in Collegium profectus Rectorem
diuexare institit, intermiscensque contumelijs minas, iactare vt literas se
proferret non eum iure iurando, sed capite adigendum. Ad quæ Re-
ligiosâ constantiâ: literas, inquit, non habemus: nostra capita in vestra sunt po-
state. Aduocantur eodem etiam tempore testes: atque Hudenus iam, vt
erat homo timidissimus, & nullius animi, post aliquantum hæsitatio-
tandem pronuntiat eas literas se quoque vidisse. Acclamatum ab omnibus
Rectorem testibus euictum esse, neque contra eos dari permittitur. Exulta-
re lætitia, & insultare Ghisius. Et mox adest Ciuium cohors, quæ ad
due Rectorem custodiat, & sub noctem altera submittitur ad excubias.
Fuit assidua, perque diligens custodia, ceterum liberalis, & perhumana.
Postridie Nonas Februarias Rubenus ad Senatum, & tribunos plebis de
Germanice literas in hanc sententiam. Angor animo dum Ciuitatem per-
turbatam, & grauiter sollicitam video literarum causa, quæ à me exiguntur:
rogo itaque per Deum, vt inanem suspicionem ponatis, ac delinam
frustra inquietari, neu diutius cum publico incommodo clausas vrbes po-
tas velitis, & causam hanc secetis. De literis, quæ petuntur, aio, sancte-
que confirmo nihil mihi constare, ita vere, vt coram tribunali diuino appa-
rebo. Quin etiam, vt plane Ciuitas sine metu, & sollicitudine sit, reci-
pio, spondeoque si quæ vnquam literæ tales apparebunt, eas nullius iura-
plane

30
Rector Ri-
genfis à sedi-
tiosis in cu-
stodiam da-
tur.

Soc. 47.

planeque irritas fore. Quod si hoc testimonio vobis satisfieri non potest, atque duobus testibus, quorum alter latine ignorat, alter satis inconstanter locutus est, plus fidei tribuendum censueritis, quam Senatui, & nobis; nos quidem nihil præterea coram summa veritate, quæ omnia vincit, dicere unquam poterimus. Vobis vero considerandum erit, si quid grauius attentare volueritis; quemadmodum id coram Deo, & supremo nostro Magistratu tueri possitis. His mane datis literis, redit à meridie cum magna manu Ghisus ad Collegium: postque permulta contra fidem testium dicta, addidit Rubenus; quoniam eas literas dixerat Simon eo à sese descriptas, ut à Cardinali Radiuillo confirmarentur, curaturum se testimonium Cardinalis ipsius vnde verum constaret. Item quoniam quæ ad Collegia pertinent, de ijs ad Romanum Societatis tabularium literarum exempla rite consignata mittuntur, Roma quoque se fidem petiturum, tales literas nunquam ed missas. Ad hæc, non se recusaturum, quin si daretur iudex idoneus coram eo rem testaretur: immo talem se iudicem omnino petiturum, ut remoueretur omnis ab Senatu suspicio, & Ciuitati planum fieret: Collegium in eam venisse virorum grauium, ac fide dignorum. Hæc omnia rite testatus, liberatus custodia est, sociorumque sententia Vilnam discessit, simul ut vexationi tantisper se se indignissimæ eriperet, simul ut apud Cardinalem Senatus causam defenderet. Ac sine mora Cardinalis egre-gium de Leonardi fide animique integritate sibi per triennium cognita, de-que literis ad armamentarium spectantibus, quales memorabantur, nunquam ad se se perlatis, testimonium per epistolam dedit. Verum extinguenda suspitioni, utique quam ad seditionis fomitem turbulenti alebant, ne id quidem satis fuit. At Rubenus ne absentia in conscientiam verteretur, repetito Rigam itinere in pago Collegij Albein nomine substitit. Huc Hudenus muliebri habitu Riga egressus, præparatoque cyfio exceptus venit: prouoluitur ad Patris pedes, multis cum lacrymis veniam suppliciter petens, quod improborum comminatione territus, carnisce ante oculos per duas horas, ac dimidium obiecto, id quod penitus ignorarat, testificari non dubitavit. Vti Christi decebat discipulum, nulla omnino edita ira, aut offensionis significatione Leonardus, erectum bono animo iubet esse, paucisque post diebus expiatum criminibus, & abiurata hæresi, Deo, & Ecclesiæ sanctæ restituit: ut apparetur supramo-dum clemens diuina clementia homini hæretico peritium in occasionem, fidei vertens. Ille, & compluribus literis suam inconstantiam falsus testimonium, ac peritium reuocauit. Rubenus quamquam rumor erat infidias illi in vrbe rendi, tamen adire perrexit. Venit eodem, & Secretarius ab Rege cum grauibz eius literis: & mandatis: vnde versus ad sui curam Ghisus, trepide circumcursare, ciues ostiatim adire, datam sibi fidem reposcere: & quoniam elabendi viam commodiorem non inue-niebat, totum negotium ad religionem detorquere, vbiq; clamitans hic sacra, hic Euangelium, hic pietatem instauratam atque sinceram agi. Ghisio ita præmunito, regijs nihil mouentibus, aliquantum tranquillitatis ad extremum vsque Iunium fuit, cum renouato tumultu duos comprehendunt Senatores, Ioannem Tastium, & Villingium: dein tortos quæstionibus acerbissimis, ut proderent quis Collegium Regi dedisset, quis primariam ædem promississet, ipsosmet tanquam rei authores obtruncarunt. Tum vero Patres censuere Rubeno vrbe egrediendum, nec temere multitudinis furori religionis respectu in hominum capita sæuiretur. Itaque Theodorico Vvest-phalo Prorectore cum Socijs tribus Rigæ relicto, qui etiamnum scholas, quamquam admodum infrequentes, & cætera Collegij munia sustinerent, alij digrediuntur. Tum hi sparsi ad Euangelizandum per agros, tum Rubenus ab Andrea Partitio Nideschio Liunionæ Episcopo dum Prouinciam obit

31
Vilnam inde
recedit.32
Hæretici Ca
lumniatoris
couersio.33
Duo Senato
res à seditio
nis torti, &
occisi.

obicit circumductus; præclarum cepere fructum exilij, & laborum. Rebas ita turbidis Rigæ, grauiſſimum acceptum vulnus in Transyl-

34
Transylua-
nia peste ve-
xatur.

35
Viginti ſep-
tem è no-
ſtris peſte
extincti.

36
Peculiaris
memoria
trium ex ip-
ſis.

37
Vrbani
Schippi
indultria mi-
ra.

38
Egria eiuf-
dem pacien-
tia.

39
Regis Ste-
phani lacry-
ma in caſu
noſtrorum,
præſertim
Capecij.

Lues anno ſuperiore Varadini coorta cum hoc anno recruduiſſet, poſt ſumam annona inopiam, ex qua multi mortales ceciderant, Albani Italiam, dein Claudiopolim corripuit: inque communi hominum ſtrage, co Societatis domicilia diſius euastaunt, quo minus, vt ſuccurrerent aliorum animis, memores illi Dei famuli ſuorum corporum erant. Varadini Stephanum Aratorem, duobus Socijs altero Sacerdote, altero Laico nudum itaque relictus eſt ſolus. Alba, ex octo, qui eam ſedem incolebant, an- ſi quatuor. At Claudiopoli ex triginta plane deſiderati viginti, omnes præter duos huc conſecti. Frequentauit funera inſignis inter ſe, & erga proximos Sociorum caritas, dum alij alijs ſine ullo metu diſcrimins omni opus & cura in omnes, & animorum, & corporum utilitates adiuu. Damnum præcipue factum in tribus, Ferdinando Capecio Collegij Rectore, Ioanne Ardulſo, & Hieronymo Fanſonio Sacerdotibus. Rector magnus erat in opinione ſanctitatis domi, foriſque, magnoque animo reſtitutionem fidei ſuſceperat, vrgebatque in Transyluania, ſitens laborum, ſtudio marum totus ardens, mitis idem, & neſcius de quoquam niſi bene meriti. Io. Ardulſus in Collegio Germanico Romæ educatus, inde cum Polſeſino in Sueciam miſſus, tum in Societatem receptus, poſito Brandeburgi tyrocinio ad prima Societatis fundamenta in Transyluania Iacobum Vucum ſequutus, in Gymnaſio quicquid opus foret Græce, Latine, ex diſciplinis, ſeu vulgaribus, ſue additiõibus, vnus multorum inſtar tradidit. Iamque poſt res conſtitutas in conſcientiæ quæſtionibus, & explicatione Theologiæ plurimum verſabatur. Domi idem Tyronibus præerat, & exemplo ſummæ viri humilitatis, & pietatis, ſemperque in ſe ſe collectus. Poſt die Kalendas ſextiles Ardulſus in Abbatia Monacho, quo pars Collegij peſtis cauſa ſeceſſerat, eodem die Claudiopoli Capecius extinctus eſt. Fanſonius duodeciſimo poſt die emigravit. Huius in ore, ac moribus angelica ſemper quædam ſuauiſſas, & amabiliſſas eminebat: præſectus eni ſocietati Beate Virginis, item Gymnaſio, item domui pauperum, & domeſtico Valetudinario, quam vnâ quæſtuoſiſſimam habuit præſecturam: cum admirabili conſtantia hac ſuprema calamitate aſſeſſet idem agris, idem uentuos ſepeliret. Profeſſor primo rhetoricæ, & dialecticæ fuerat, iam ex philoſophiæ, idem ſemper, nunquam perturbatus, nunquam non ſereno, & modeſtiſſimo vultu. Damnum quoque factum eſt in Vrbano Schipperolico, qui adoleſcens viginti, & alterius anni, natione Pruthenus, quicquid opere manuum, ſue in ligno, ſue in ære, ſue in ferro, & alijs metallis fabrefaciendum eſſet, quouis artiſcij genere, torno, malleo, ſcalpellis, dolabra, mirus erat: adhuc ſue auro ſue coloribus pictor egregius, quâs proprie proſitebatur artes. Apparuit quædam Dei notabilis cura in Laurentio Rzelloniensium rerum domeſticarum adiutore. Is iam inde poſtquam nomen Societati daret, optabat ingentem aliquam exercenda patientiæ materiam, per quam anteaſta vitæ commiſſa, vt aiebat, elueret. Eam autem dum alios peſtifera viſ paucis diebus extinguit, ipſum Auguſto correptum, non ante diem xi. Kalendarum Februarij anni inſequentis abſciſit. Quo tempore inter dolores acerbiffimos inuicta perſeueravit conſtitia: cum exulcerato multifariam corpore, tabo fluente, putri cadaveri ad peſtiferam uſque expurgationem hæreſe ſpiritus videretur. Tanta ſtrages celeſtis fere vnus ipſatio, perlataque in Poloniam, non Proſyncialem modo, ſed etiam Stephanum Regem graui dolore affecit: qui ſapius illarum matris dicitur, nominatim Capecio, quem in Leleſij aſſidue decumbentis locum Inſtitutorem Sigismundo Principi deſtinabat. Adiecta tamen ad re- medium cura exiguas illas Transyluania reliquias amantiſſimis literis conſolatus.

Soc. 47.

latus, ad Claudium Generalem diligenter scripsit, supplementum postu-
lans, ante omnia Rectorem Capecio similem. Haud minori, seu dolore,
seu cura succurrendi nuncium cladis accepit Generalis, qui cum ea tem-
pestate Neapoli, quo ad confirmandas vires excurrerat, versaretur, solatio
habuit Sociorum Neapolitanorum ardorem, dum se se caternatim ad suc-
currendum per omnia discrimina obtulere. Et sane iudicia Dei abyssus
multa. Maximi progressus erant posita fundamenta. Florebat Claudiopo-
li Societatis Collegium domesticâ disciplinâ, florebat Gymnasium, & Se-
minarium Pontificium, & regium, & contubernium adolescentium paupe-
rum. Surgebat prospere Collegium Albæ Iuliæ, quod tum maxime per-
ficere, & luculentis munire vectigalibus Stephanus Rex moliebatur: Non
minor Varadini spes. Multi ex præcipua nobilitate adolescentes mox Ca-
tholicæ fidei firma futuri columnæ, vna cum Principe Sigismundo educa-
bantur religiose, ac pie: cum adeo secundum rerum cursum tot egregio-
rum operariorum occalus repente debilitavit. Ecce autem dum Rigæ tu-
multus supra descripti feruent, dum Transylvania adiutoribus salutis or-
bata periclitatur, accedit vulnus ad vulnera, & is, in quo secundum
Deum repositum leuamentum, atque remedium erat, non Sarmatia mo-
do, & Pannonia, sed toto Christiano orbe ingemiscente, Stephanus Rex
decessit Grodnæ anno ætatis quinto, & quinquagesimo recens inito. Piè
ac religiose decessit diuinam subinde implorans misericordiam; & propa-
gandi augendique diuini cultus, quem toto principatu diligentissimè procu-
rauerat, mandata supremis verbis inculcans; quæ res magnum de eius sa-
lute sperandi adstantibus argumentum reliquerunt: utcumque supremæ con-
fessionis optimo Regi copia defuit; cum mentionem eius illatam principio
morbi nondum pro periculoso agniti, adulatio aulicorum, ut intempe-
stiuam reieciisset: Febris vero inde adeo repente inualuisset, ut quinto die
mortem repræsentaret inopinatissimam curantibus. Duo reliquit testamen-
ta, alterum iam pridem conditum, alterum ipsius manu hoc supremo
tempore inchoatum, quod deficientibus, ut vero simile est viribus, non
perfecit. In eo post alia multa orationem ad Sigismundum reuocans, ver-
ba hæc addidit. Ad te redeo carissime Nepos Princeps Transylvaniæ Si-
gismunde Battori, Tibi inprimis Collegium Claudiopolitanum, & Alben-
se Lego, & commito: quæ Collegia Pater tuus, & ego fundauimus pro-
prijs ex facultatibus nostris sine cuiusquam iniuria. Quæ ita tuearis, &
defendas, quatenus animæ tuæ, patriæque cui præes salus tibi cara
est. Non deerunt puto Arianæ, atque inprimis Colosnarienses, qui
ea euerſa velint. Fauebunt ijs Senatores tui omnes, aut Calvinistæ,
aut Lutherani, nec deerunt opportunitati iuuenes, aut Aulici pari-
ter hæretici, qui tibi aduantes, procaciter in eos inuehantur, animum
tuum in transuersum rapiant. Sed si vir es, facile omnibus simul resistes so-
la constantia, & seruire, zeloque pietatis magis, magisque pijs homini-
bus contestata. O, utinam potuissim, vel in hoc solum meæ in te pie-
tati satisfacere, ut si non omnes, saltem paucos tibi intimos consiliarios,
& cubicularios Catholicos, & pios dare potuissim; tibi ornamento, mihi
securitati fuissent. Sed ea ibi est temporis, & morum peruersitas, ut om-
nes declinauerint, varijsque hæresibus imbuti Atheismum plerique spirent.
Quò difficilior igitur tibi restat concertatio, eò maius tibi præmium, &
laus sempiterna. Triduo ante Stephanum Regina Anna decesserat: & ip-
sa ubicumque vsus ferret, de publica pietate nostroque Ordine optime me-
rita, nuperrimeque de Tyrocinio Cracouiensi. Cœpit per autumnum, &
Posnaniæ vexare lues, Collegiumque Sacerdote vno, Laicis duobus erep-
tis, dissipauit. Obijt, & Iaroslauia xiv. Kalendas Augusti Ioannes Hartus
è Confessoribus Anglicanis paulo ante in eas terras aduectus: vitam ut
pium Christi Confessorem decebat conclusit. Sub tempus extremum,
aber-

40
Stephanus
Rex Polo-
niæ moritur.

41
Collegia
Transylua-
niæ Sigis-
mundo Prin-
cipi Fratræ
filio testa-
mento com-
mendat.

42
Anna Regi-
na extingui-
tur.

43
Ioannis Har-
ti pia mors,
& vile deli-
rium.

aberrans mente, ingressus de Diaboli fallacijs, tentationibusque sermo-
nem, vnum ex altantibus fratrem, quem tum maxime ad defectionem
fraudentissima bellua instigabat, ita permouit, vt agnita fraude, lupo
periculo, recta ad Præsidis pedes, ac sanctam confessionem confugerit, Deo
sic honorante sui confessoris extrema, vt ex morbo delirans, ex vitio infa-
nientem curaret.

44
Academia
Gracienfis
Societati tra-
dita.

Prouinciam Austria pariter cum ineunte anno regendam suscepit Ge-
gius Baderus, Germania superiore, vnde translatus est, Ferdinando
Albero tradita. Austriaco Prouincialatu defunctus Henricus Blissenius,
Grecienfis Collegio ReCTOR impositus. Vniuersalis Græcij Academicæ, quam
Pontifex confirmarat, mox etiam approbavit Cæsar Rodolphus, ritu solen-
ni Antistite Seccouienfi de Sancto Spiritu sacrum faciente, Baderus Pro-
uincialis possessionem iniuit. Absoluta cæremonia Carolus Princeps con-
iunge liberisque, ac præcipua nobilitate in Collegio conuiuium, quod
ipse appararat, cohonestauit. Separatim Archidux cum suis, Præ-
lesque sacri, ac Prouinciales Dynastæ, separatim Religiosi accubere: con-
iunctaque interim diuersis duodeuiginti linguis adhibita. Triduo pro-
ximo theologicis, philosophicisque concertationibus prolusum. Hæc in-
ter festa exordia Collegij ReCTOR Blissenius aucto, & laboribus factis

45
Mors Hen-
rici Blisse-
nij.

ad perennes emigravit Beatorum celebritates, post alterum, & trigessimum
religiosæ palæstræ annum. Quo tempore cum cæteras virtutes, tum præci-
pue multiplicem sapientiam, & in Gymnasio, & in sacro suggestu, & in
publica, seu ReCTOR, seu Prouincialis administratione præciare exercit
ac probauit. Tantam animi æquitatem in ægritudine facilitatemque con-
seruauit, vt exemplo domesticis, alijs, ac præsertim Medico prope mira-
lo esset. Dum Græcij, Viennæ, Pragæ, Collegijsque cæteris (de quibus
nisi quid noui moneat, mentionem renouare opus non est) præstare
vi, nouo successu aduersus morum, & opinionum monstra tendit, ex
species Philippum Segam Apostolicum Nuncium ita commouit, nisi prius
curandum censeret, quam vt talia per Germaniam propugnacula posita
disponerentur. Hanc vnam in præsentia offerri maxime expeditam, & effica-
cem remedij viam. Quippe cum, & recta vita, & casta Doctrina esset necessaria,
vtamque Dei gratia laudem in Societate constare, vt nihil magis terreret Hære-
siarchas, seu confirmaret Catholicos, seu populos per simplicitatem capere ex-
plicaret. Ad hæc momenti plurimum in educanda edocendaque iuuentute esset
plurimum in Seminarijs Pontificijs, plurimum in pauperum contubernijs
procurandis. Quare videri diuinitus ad conseruandam religionem, & re-
pugnandam impietatem genitam prouectamque, & roboratam hanc accu-
Itaque grauissimis cum Generali Claudio literis egit, vt Socios minimum
quingenta, partim ex Hispania mitteret. Cumque Claudius respon-
disset ferme vbique operæ plus esse quam operarum, ac si qua aliquando
copia afforet, eam non cum Germania solum, sed & cum Indijs et
Orientem, & Occidentem positis, cumque nationibus alijs dispergendam
institit contendere nihilo posthabendam, quin præferendam potius Ger-
maniam Indijs, quo grauius hic ex contemptu, & cum notitia violaretur diu-
na Maiestas, & præcipua religionis membra, quo propiora, eo grauius
quasi ex contactu periclitarentur. Tum vero sublati hisce scandalis, pro-
cliuiorem etiam gentium conuersionem fore, & propitiatum per harum
regionum sinceris cultus Numen, benignius propagando inter Barbaros Euro-
pæo affuturum. Hæc ad Generalem nec dissimilia ad Pontificem scripsit.

46
Philippi Se-
ge Apostoli-
ci Nuncij iu-
dicium de
Collegijs So-
cietatis.

Tria nominatim proponebat Collegia. Vnum Vratislaviæ, seu Nisiæ in
Silesia: alterum in Morauia (quod Abbas quidam flagitabat) in Vngaria
tertium. Morauienſe non visum est recipiendum, quod nec sedes ibi
nequa offerretur, & alioqui in tantis Sociorum angustijs satis Brunense pro-
taretur. Vratislaviense, vbi Episcopus, & Canonici expedirent necessitas
pro-

Soc. 47.

promissum : Vngaricum plane receptum . Autor huius ante omnes Georgius Drafcouitius fuit nuper à Pontifice Sixto in Sacrum Senatum adlectus . Is cum nobilis Præpositura , quæ à Comitatu in quo est , Turociensis vocatur , forte vacaret , hoc à Cæsare beneficij pro sui Cardinalatus primo honore petijt , vt eam ad Societatis Collegium instituendum , conferret . Cæsaris iussu in Concilio Vngarico res tractatur , magnaue voluntate , & gratijs impense actis Imperatori , qui id retulisset , comprobatur . Inde datum Ernesto negotium rei conficiendæ , ac denique possessio adita , Iunium sub extremum . Oppida eius præcipua sunt Sellia , & Varallia . Sellia bidui iter Vienna distat : tres habet pagos subiectos , quorum potestatem Ioanni Nicolao Donio Viennensi Reçtori die natali Sancti Ioannis Baptistæ Martinus Pethè Episcopus Vacienfis , & Ladislaus Cubinius Vngariæ Camerarius , Cæsaris iussu , & potestate tradiderunt , popularibus lætissimis , ac nonnullis præ lætitia stentibus . Inde duorum dierum ac dimidij via itum Varalliam : Oppidique eius , & pagorum , & Arcis , cui nomen Znio in editissimo monte sitæ , ac cæterarum rerum ad Præposituram , spectantium ius rite translaturum . Sellienfes parochia iam sesquianno carebant . Varalliani habebant , sed cum concubina , proleque alendum . Itaque inprimis curatum , vt idonea animarum auxilia populis in fidem acceptis nequaquam deessent . Paulo post idem Viennensis Reçtor possessionem iniit Monasterij Sancti Bernardi , quod Viennensi Collegio Imperator Rodulfus loco pensionis , quam olim Ferdinandus eius Anus annuam decreuerat ex teloneo Lincienfi , attribuit . Distat hoc Cœnobium Vienna milliaribus Germanicis decem , quatuor à Danubio Morouiam versus , situm in peramplio pago Poucrit . Sanctimonialium fuerat : sed iam dudum ab ijs vacuum misere deformatum iacebat . Procul à Collegijs per consuetas expeditiones optime gesta res . Georgius Schererus post Haussechium , & cæteram Schouchincheni ditionem sub Lincium fidei restitutam Cremsum (ciuitas est Austriæ opibus , & viris apprimè nobilis) Episcopi Passauiensis , & Archiducis Ernesti postulatu profectus , pari industria , pari exitu diuinam culturam fecit . Principio rarus ad cælestem sementem populus , ac fastidiosus accurrere , mox vbi experimento , quid à recentium zizaniorum veterno , priscarum incorruptarum frugum distaret salubritas apparere cœpit , adeo certatim accursus , vt terna fere millia in concione ordinaria starent : nec audius conueniebatur ad cognoscenda mandata , quam discedebatur ad exequenda . Igitur præter cætera , reuocata consuetudo quotidie statis horis ad publicum signum salutandæ Deiparæ : renouati mores , sui diuinis mysterijs restituti ritus : matrimonia ad Concilium Tridentinum exacta . Iuere opus Ernesti literæ apto temperamento monentis , & imperantis . Auxit venerationem sacro præconi tum constans laborum persequio , tum explorata & alijs in rebus virtus , & in pecuniæ contemptu , cum ingentem eius vim dono à Ciuitate missam , constantissime repudiallet .

In superiore Germania acceptum est Regenspurgi Collegium , eadem Ratisbona est , Augusta olim Tiberia , vrbs perantiqua , & nobilis : ad Danubium sita . In ditione est Imperatoris ; Pietatis quondam cultrix inprimis , ac propugnaculum , iam in Lutheri tyrannidem magnam partem abducta erat . Cui Philippus Guiljelmi Ducis Bauari filius cum designatus esset Episcopus : resque interim pro filio adolescente Pater administrandas curaret , de prisco ei decore restituendo sollicitus , Collegio adornandam putauit . Opportunum domicilium quærenti , Cœnobium pene inane Virginum Sancti Pauli se se obtulit : quod dum rite tradendum curatur , interim ad prima quasi Collegij rudimenta aliquot hac æstate Socij missi , Vendelino Volchio præside , assignatam à Duce domum incoluere . Præcesserat Michaël Cardaneus , qui sacris in prinario templo concionibus mul-

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. i.

O o

tum

47
Præpositura
Turociensis
fundando
Vngarico
Collegio da
ta .

48
Monasteriū
S. Bernardi
ab Impera-
tore Vien-
nensi Colle-
gio datum .

49
Missio Crem-
senfis .

50
Et eius fru-
ctus .

50
Collegij Ra-
tisbonensis
initium .

tum profecit, quoad Hæreticis scilicet sibi pauentibus, & ipsis Canonicis suspicionem ingressis, Ducem, ac Iesuitas in ipsam illorum adem oculis adiecisse, aliquid oppositum est moræ. Cæterum breui tum Guiljelmi virtute, atque sapientia, tum suspicionibus per se se euanescentibus, res factæ quiætiore. Cardanæ opera pridem destinauerat uti Dux Bauarus ad Augustum Saxoniam Ducem, qui nonnullam bonæ mentis spem fecerat, perit ab hæresi deducendum, sed multa obstitere magnificis cœptis, grauissimæque, vulgata res per literas, quas de nouis rebus vndecumque eritis metcenarij nugatores sæpe nulla fide, raro cum vlla prudentia, ipsa ex Vrbis Roma spargunt. Ea fama fecit, ut nec Catholicis, nec Duci Saxoni opta vrgere tutum esset. Tanti interest consilia dum maturescant, silentio coqui silentio. At interim Augustum, quo propius ab luce diuina abfuerat, hoc miserius tartarea in nocte sempiternæ comprehenderunt tenebra.

51
Spes conuer-
sionis Ducis
Saxonie im-
prudencia
rumigerato-
rum euane-
scit.

52
Viles labo-
res Gerardi
Vvellen per
Ducem
Herbipolen-
sem.

53
Varia alibi
missiones.

54
P. Adrianus
Luffius præ-
uicam mor-
tem pie obit

Rhenaniam Prouinciam hoc etiam anno Prouinciali nullo, Visitor Monachus administravit. In Collegijs non solum aduersus vitia, errorumque de more certatum, sed etiam in leuanda inopia, quæ late manans plerumque tenuiorum miserandum in modum conficiebat. Multæ obitæ peregrinationes saluberrimæ. Gerardus Vvellen per Herbipolitanam Diocesis Catholicæ pietatis lucem circumtulit. Ibat Apostolico ritu pedes, sine sacculo, & pera: nulla re munitus, nulla nisi caritate onustus, nullum rei, nisi animarum, & patientiæ cupidus. Itaque quod per se se, sedque nobiles Iulio Antistiti sæpe expertus, cum ad cohortationes imperitiam admoheret, haud magnopere successerat, id inops, ac despicibilis Munus Dei seruus pro veteri sapientiæ Diuinæ instituto peregit, oppida perterrita, pagos plurimos, eosque Hassio proximos, in ditionem veritatis reuocant. Submittebantur illi Sociorum auxilia, ne laborum molis succumberet. Te debantur frequentes insidiæ ab hostibus fidei, sed regente numine semper interritus perseueravit, ac tutus. Petrus Michael Cluiæ, Dusseldorpi, alibi, apud Guiljelmum, & Ioannem, Iuliam Nouæ Ducum maiorum in Italia magna faciebat: plurimumque momenti habuit ad pacem cum Hispania leuandam. Gaspar Hortausanus interiora Saxonie dissimulato vestum exornat tentare: idemque etiam Nicolaus Hirtiis de Fal: alijque Erfordie præcipiti, sed sermo procedebant gradu, alijs alio peruadentibus. Falda, circaque cum Catechesis agrestium ad id locorum lenti esset, permolesteque negotij, cœpta tradi cum cantu, facillime in tardas hominum mentes influxit. Quæ, & alia religionis incrementa Hæretici duriora morte calidantes, in Vormatiensi quodam suo cum Casimiro conuentu acriter contra Iesuitas decreuere. Et Erfordie (sic enim certo constitit) ut simul Antistiti Moguntino, quem per impudens mendacium immiscuere, dolorem & infamiam inurerent, simul Societatis conatus deturpata fama eliderent fabula Polonica, de qua supra narraui, conficta, atque edita est. Sed nihil Deo, nihil veritate potentius. Spire Adrianus Luffius decessit magno bonorum desiderio, quod in exequiarum honore Decanus, præterque à Clero, docti viri, ac iuris consulti sermo omnes vltro habendo statati sunt. Tertio ante mense imminens sibi exitum præcognouit. Quo tempore, & ad preparandum se in irrevocabilem illam aleam totus incubuit: & plane profitebatur omni se fore dignum supplicio, nisi quando promissus esset, operam daret, ut quam sanctissime moreretur. Stipendium sex, & viginti sub nominis IESV signis meruerat, populus iuxta, & comilitonibus laudatus, ac salutaris.

Vix vero simile est quantum vbique per id tempus in Belgio amaretur, proficerentque, ac simul expeterentur Societatis labores. Gandavensis Civitas metuens ne manipulus velut in stationem missus, inde reuocaretur, binis de Consilij publici sententia à Generali Claudio literis iussit, ut tali se præsidio orbarer, spondens omni ope in Collegij permanentis con-

Soc. 47.

stitutionem adnifuram. Montibus Hannoniæ Franciscus Godinius, vir & nobilitate, & religione primarius, cui duo erant in Societate liberi Aegyptius, & Ludouicus Sacerdotes: & aliquid annui vectigalis attribuit, & emit idoneas cum horto aedes, vt primo quoque tempore optato Ciuitas auxilio frueretur. Nec visum est Prouinciali cunctandum. Nam cum attributus iam esset instituendo Collegio Sancti Antonij Prioratus, eiusque administrationem dum magno, quo premebatur alieno ære expedirent, procuratores regij suscepissent, nisi frugalius ab nostris ipsis procuraretur, res erat in longum itura. Itaque sex missi Sodales Ludonico Godinio præfecto: qui inter alia statim Sodalitatem condidere Catechismum docentium, in quam multi nobilium, quidam Canonicorum, & ipsemet Cameracensis Archiepiscopus nomen dedere. Totidem iam Valencenis præfecto Bernardo Oliuierio debebant eo successu rerum, vt ipsamet se se Ciuitas miraretur. Bruxellenis quoque Senatus re ad consilium publicum relata ex communi consensu nonnullos à Prouinciali petiuit: nec dum tamen ibi statio posita, sed aliquot per excursus egregium specimen datum. Sub autumnum cum iuisset Thomas Saillius reuersus ex Polonia, vbi multos annos Posseni Socius discurrerat, Princeps Parmensis ita delectatus est hominis sincera, sanctaque modestia, vt confessario vti cœperit. Sed plane digna memoratu Cortracensium fuere studia. Hi cum aliquot ante annis paucos impetrassent Patres, omni cura ad impetrandum Collegium versi, quamquam laud semel repulsam tulissent, nunquam tamen desistere in spem contra spem tendere. Comparant in annuos alimentorum sumptus pecuniæ summam quantam per difficultatem temporum in præsens licuit, continuo aucturi, Aedem sacram attribunt satis instructam, & domicilium quoque emunt opportunum, & ornant. Adhæc nouum à fundamentis Gymnasium moliuntur. Quæ cum audiens Generalis Claudius assidue Prouincialem admoneret, ne in Collegij spem facere impensam sineret, & Socios Cortraco protinus reuocaret, caueretque tum eo loco, tum alibi, ne temporariae missiones per diuturnam moram sensim sine sensu quandam perpetui domicilij necessitatem imponerent: esse in propinquo Collegia, vnde Cortracensium rationibus consuli, & satis benignitati fieri posset: non vbiicumque aliquid aperiretur spei, aptas esse Collegio Sedes: Consulendum communi Societatis: standum decretis: præcauendum posteritati: pusillas Colonias nec populis pro spe viles, & ordini ob disciplinæ laxamentum periculosas, & graues. Hæc, inquam, cum Claudius inculcasset, subodorati Cortracenses, eò impensius, & ad præparandas assatim res, & ad conquirendos deprecatores insistent. Adeunt Bruxellas: regij Senatus opem implorant, Francisci Bonhomij Apostolici Nuncij autoritatem interponunt, ipsimet humanissimis literis suam causam studiosissime agunt. Iam paucorum ad se Patrum industria tantum emolumenti spiritualis suæ allatum Ciuitati, vt non solum ipsi incolæ Cortracenses, sed & aduenæ pietatem, commutationemque Ciuium mirarentur. Inde se existimasse omni ope contendendum, vt primo quoque tempore poneretur Collegium, sperantes bonæ iuuentutis institutione futurum, vt tota ea ditio nouam faciem indueret, & in pietate resforesceret. Cortracensem Ciuitatem esse illam quidem modicam, sed amplæ iurisdictionis, vt cui subsint oppida quatuor, pagi duo, & septuaginta, ijque frequentes. Bellis afflictatam, magnoque ære alieno contracto non tam facile recreari posse publicam rem, tamen pro voluntate, ac studio, quo in homines Societatis afficerentur, quorum fide, ac diligentia ad id temporis fructum experti essent, in hisce suis angustijs emisse Societati aedes opportunas cum amplo horto, aliasque paulatim adiecturos: præterea alias comparasse, & inibi scholas ædificandi suo Archicecto negotium tradidisse. Esse in proximo Sancti Spiritus templum, satis amplum, sed & ipsum Deo iuuante amplificandum. Esse in prom-

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. i.

O o 2

ptu

55
Mentensis
Collegij in-
itium.56
Et Valence-
nensis.57
Cortracen-
ses Collegij
impetrant.

58
Collegium
Antuerpien-
se restitutum.

59
Sodalitatum
Antuerpiæ
fructus.

60
Tria Sodalita-
tia Duacii
structa.

ptu partim ex publica, partim ex collatitia pecunia annuum medicos
vestigal, quod statim ad summam iusto Collegio parem perducturi essent.
Inde ad suadendum, ac precandum versi, eo usque perpendere, quod
tandem pia pertinacia piam duritiam vicit. Promissum Collegium tunc
quantumque in eo impetrando certatum erat, tanto impetrati nuncius ex-
lebratus est gaudio. Iam Antuerpiæ superiore anno restituta Colonia ta-
bat. Duplex ante omnia florebat Sodalitas in Matris Virginis clientela,
robustæ altera, altera adolescentis ætatis: ad septuagenos vtrique nume-
rabat. Ex prima nobilitate adolescentuli per urbem spargebantur, ab-
bant aream primarij templi celebrem inambulantium turba, & aliud æge-
tibus mortalibus, sancta monita ingerebant. Ex eo cæterum unus in ca-
ternam se petulanter ludentium, iocantium, execrantium puerorum cum
iniecisset, hortarique sidenter cepisset, ut ad templum venirent, peccata
confessione piarent, hæreses detestarentur; proterua manus odiosum in mo-
nitorem impetum faciunt, ac male mulctato nares cruentant. At ille fa-
ctus patientiæ experimento constantior, concionabundus vertice nudo, cruce-
toque ore perseveravit: unde factum, ut ad spectaculum multi concurrerent,
interuenientes confisterent, omnibus demum magnis, atque puris
constantia ardorque dicentis permisceret pectora, & vim lacrymarum ex-
citeret. Interim robustior ætas opera quoque (ut æquum est) solidiora
versare. Diebus quibusque dominicis inter se consultabant de vijs re-
stituendæ religionis. Singulis dabatur negotium, ut saltem singulos hære-
ticos secum adducerent ex amicis, siue cognatis. Apud hos vnus Patrum
ferme Prouincialis Costerus, quæ habebant dubia pertractabat: inde multam
praua opinionum exuere. Ad hæc Sodales curæ habebant, ut cum dignitate
diuinissimum Sacramentum ad ægros deferretur: iidem supremo supplicio
multandos deducebant, intenti ne quis hæreticorum ad eos perueniret,
quod ante solenne erat, accederet. Porro ad venerationem magnæ Pe-
rentis augendam, supplicarunt Prætori, atque Senatui, ut loco prætorij Co-
lossi, qui ante domum Prætoriam stabat, Virginis poneretur effigies multis
eiusdem. Quod cum impetratum eo esset propensius, quod olim sub De-
paræ tutela propè orta, & aucta Antuerpia erat, eiusque rei monimen-
tum diu statua eius marmorea in veteri Prætorio steterat, Sodales sua
pecunia faciendum, ornandumque signum pedum quatuordecim altitudinis
curarunt. Habita præterea quadragenarum horarum supplicatio eo concen-
su populi, ea perseverantia in precibus, ut nihil multo tempore habuerit
Antuerpia ad pietatem inflammandam efficacius. Cæterum ex Sodalitatibus
Virginis haud absimiles extabant alibi priuatæ publicæque utilitates, Colo-
ro ad eas alendas, vel conferendas vbique intento. Tres erant eiusmodi
cætus Duaci, nam ad duos adolescentium, & grandium natu secularium
tertius accesserat è Religiosis duntaxat constatus viris. Omnes autem, ac præter-
tim adolescentes ad perfectam virtutem agebat diuinus ardor, magnamque
cepit fructum suæ in Mariam pietatis Costerus, cum ab Insulis Duacum
petens ingentem Sodalium manum obuiam habuit postulantium in Soci-
tatem admitti. Ex his cum Logicæ, Rhetoricæque studiosi haud egre pre-
tererentur se in maturiorem literarum profectum differri, tres & triginta,
qui stadium philosophicum, vel emensi erant, vel iam emensuri, postu-
lum insitit, ut primo quoque tempore domum recipereantur. Quorum
igitur, & viginti habito delectu recepti. Tam multam filio suo IESU
fecunda Mater gratiæ sobolem pariebat: tantam Deus operarum summi-
tebat copiam, cum tantum operi faciendo aperiret campum. Et Costerus
sperans eum, qui hosce vocaret, etiam aliturum, quanquam inopia rerum
omnium summa Belgium omne, & Societatis inprimis familiæ premeretur,
audacter admisit. Sic quadam ex parte compensata est iactura hoc anno
facta

58047

facta in Thomâ Stapletono, notæ orbi vniuerso Doctrinæ, ac virtutis viro. Is eam anno superiore, quinquagenario maior, & studiorum laboribus fractus tyrocinium Societatis inijsset, quamvis viuido mentis ardore nitens, ac satagens, fatiscente tamen corpusculo succumbere oneri, vt ipse loquitur in Carmine de vitâ suâ, maiori viribus, est coactus, ac paulo ante finem biennij, domum vnde venerat repetere. Retinuit deinceps in seculo tantumquam aduersus Parentem, caritatem, & obseruantiam erga Societatem, & promulgando Dei verbo insistens, profitebatur ad hunc laborem, ad quem nullo ante precio pellici potuisset, se se zelo animarum compulsus, quem inter Societatis tyrocinium hausisset. Instituta duplex etiam Sodalitas Louanij magna cum frequentia, & vtilitate scholasticorum ex Academia publica conuenientium. Huic Collegio Monasterium Sancti Sulpitij Valis, vt vocant, scholarium, consentientibus regijs Bonhomius Apostolicus Nuncius addixit. Nam & per se ipse vbique intentus erat firmandis Collegiorum rebus, ac promouendis, & id in mandatis à Pontifice Sixto acceperat. Libenter autem hos in vsu, vel vacua, vel collabentia Cœnobia transferebat Sixtus: tum quod hæc maxime prompta erat celeris auxilij via, quali tempora indigebant, tum ne profanorum in potestatem, sacræ facultates venirent. Luxemburgo Socij reuocati, quod Mansfeldius Comes magnam nobilibus pensionem imperarat ad coëmendam (vt edixit) ingentem donum Iesuitis. Quæ res fuit inuidiæ plena: nam vel ex inuitis extorquebatur indicta summa: & pecuniæ multo plus, quam foret opus conficiebatur, & per vim velle videbamur irrumpere, cum ea exactio non Prætoris voluntati, sed intolerandæ nostræ cupiditati tribueretur. Quanquam non defuere, qui Mansfeldio Collegium minime probari, & eam viam negotij euerendi excogitatam ab eo suspicarentur. Igitur simul rem Claudius Generalis cognouit, grauiter conquestus per tantam inuidiam sedem Luxemburgi Societati nullo modo se offerrenti, quæri, quotquot ibi degebant, illud reuocauit.

Fluctuabant per id tempus vehementer in Gallia humanæ diuinæque publicæ res, cæcisque inuolutæ tenebris nullum relinquebant certis consilijs locum, cum & Rex vna ex parte, ex altera foederati Dynastæ Catholicam religionem tutari se profiterentur. Itaque ambigua omnia suspecta tumida erant. Et Satan in omnem intentus perniciem quo religionem magis nudaret præsidij, cohortem pusillam hanc nostram, quam cum seuisimè, lacebatur. Succensebat Henricus Rex nominatim Claudio Matthæo, qui meliore, vt supra dictum est, studio, quam consilio, contraque Societatis leges foederatorum se causæ immiscuerat. Henricum præterea Samerium nec falso nominabat, qui eorundem particeps consiliorum, ignarò plane, & simul audijt, grauissime dolente, ac prohibente Claudio Generali, ad nonnullos Principes discursarat. His adijciebat Edmundum Hayum; cumque alium præterea neminem appellaret, in totam fere familiam paucissimorum facta conijciebat, totamque habere suspectam videbatur. Itaque cum Philippum Lenoncurtium Parisiensem Antistitem (quem Sixtus haud post multo Cardinalem creauit) in urbem legaret, addidit mandata, quæ de Societate cum Claudio, Sixtoque transigeret. In primis erat ne politicas res, Iesuitarum quispiam attrectaret in Galliæ Regno. Collegijs Tyrocinijque nemo nisi natione Gallus præset: ne differretur exacto tyrocinio solennis professio: ad hæc haberet Societas in Gallia suum Patronum, ac protectorem: quibus ad Pontificem addidit, vt modus poneretur in eo Regno Societatis priuilegijs. Cum his & id genus alijs mandatis cum Romæ Claudium conuenisset Episcopus, respondit Claudius omnia se se cum Assistentibus consultaturum, facturumque vt Rex intelligeret Maiestatis eius, & voluntatis rationem summam haberi. Caterum in ijs capitibus nonnulla esse, quæ ad Regem nullo prorsus modo pertinerent vnde

61
Thomas Stapletonius
Societatis
Tyrocinio
egressus.

62
Collegium
Louanienle
auctum

63
Luxemburgo Socij reuocati.

64
Galliæ status
miserabilis.

65
Rex Henricus queritur
de tribus è
nostris.

66
Quæ Parisiensis Episcopus
nomine Regis tractaret
cum Pontifice, & P. Generali.

67
Quid ad ea
Generalis
respondit.

vnde intelligitur non vltro succurrisse illi, verum ab alio quopiam curam talium rerum, & cogitationem iniectam. Digressus Antistes, obscurè prævidens nequaquam, vti optabat, exorabilem Claudium fortè eorumdem, & aliorum postulatorum cum libellum Pontifici tradidisset, Cardinalis quoque Estensis auctoritatem interposuit. Accitum ergo Claudium Cardinalis ad aliquot horas ipso coram Episcopo tenuit, omnibus modis instans, vt quæ petebantur in Regis gratiam daret. Ille confirmare: Regis Christianissimi Maiestatem sibi pro eo, ac deberet sanctissimam esse: quæque ad Regni statum mandata spectarent volentem, libentemque exequaturum. Caterum quæ crediti sibi gregis pestem inuherent, in ea vt consentiat nullo modo salua conscientia adduci posse. Nec Regis nomine interponendum ijs, quæ obsequium eius regni tranquillitatem nullè ex parte contingerent. Societatem, quamdiu incorrupta suis legibus stare Regno vtilem esse posse: si quando disciplina eius (quod Deus auerteret) & vtiq; si talia introducerentur breui futurum esset) dissolueretur, oriri potius damnoque, quam emolumento futuram. Vbi Cardinalis. Quoniam igitur, Pater Generalis, expedire non censes, vt hæc rite concedatur, æquo animo feras, si demus operam, vti summus Pontifex mandet. Nequaquam iste meus sensus est, inquit Claudius, quin aperte præstet si hoc agi sensero, me prout officij ratio postulat, omni ope, vel vi & sanguine prohibiturum. Ita nullo rei imposto exitu, solutus congressus est. Vt primum opportunitas adfuit, adit Pontificem Claudius, impensèque rogat pro paterna sua Religionum omnium cura, vt nihil Societatis contra instituta eius patiatur iniungi. Nam inter cætera, quid Regi interesset, Societas in Aula regia Protectorem habeat nec ne? solere hoc beneficio concedi petentibus, non autem inuitis obtrudi. Quod pertineret negotia ciuilia, habuisse olim Societatem Patroni nomine Cardinalem Protectorem, nunc habere Borbonium. Ad interiores ordinis ipsius causas contra Protectores, non apud Reges, sed apud Pontificem. Quid eo agat Societas in Aula Galliæ, quæ ne Romæ quidem, nisi ipsum Pontificem habeat Protectorem? Quæri vias eo nomine laxandæ obedientiæ, euertendæ simplicitatis, ne las æmulationes, & artes inducendi. Quid deinde rerum nouarum cupiditas parumque obediens in alijs molituros Regnis, vbi hoc dissidium fiat in Galliæ, & nouum quodammodo constituatur caput? Hæc, & alia de cæteris ex genere eodem postulatis accepit Sixtus secundis auribus, rerum intelligere se gratiam significans. Idem tamen Sacrorum Quæstorum Consilio expendenda delibatur Societatis Priuilegia, de quibus, vt dixi, in Galliâ minuendis agebatur. Quare adiecit Claudius, vt ea quoque Sanctissimus Pater, quæ ab Apostolice sede accepta essent beneficia, conseruare illibata vellet. Cui Sixtus, non eius animi sui respondit quicquam detrudere, verum ne cuncta de sua videretur sententia agere, voluisse hoc caput à Congregatione cognosci. Cum hoc Pontificiæ voluntatis pignore bonæ spei plenus domum Generalis reuertitur. At Sacri Quæstores causâ Priuilegiorum accuratissimè consideratâ, momentis que hinc & inde rationum seuero multorum dierum examine libratis, tandem in hanc sententiam conuenerunt: Priuilegia Patribus Societatis in vniuersi Domini operantibus à Summis Pontificibus rectè concessa, & prudenter vtiliterque ab ipsis exercita, nec reuocanda nec minuenda, nec vlla præsumptione citi, ac temporis videri, nunc quidem, limitanda. Hisce in rebus in quibus disciplina Societatis, insque agebatur enixe oblectans Claudius, quod pertineret ad regni negotia, postulari ab Rege æquissima dixit, ipsisque Societatis legibus interdicta ea esse, & præcipue super hæc mandatum ab se ipso additum, & nullo omni ope prohibiturum: quin etiam Visitatorem missurum, qui præsens cunctis spectaret, & vbi foret opus corrigeret. Hæc prolixè pollicitus cum cura prælegit. Scripsit in Galliam sæpe, & grauiter, non procuracionem modo interdicens, sed & mentionem talium rerum, & in priuatis congressibus, &

68
Priuilegia
Societatis à
sacris Quæ-
storum ex-
pensa, inte-
gra seruan-
tur.

69
Interdicitur
nostris in
Galliâ ne se
Foederatorum
Consilij ad-
misceant.

Soc. 47.

in concionibus ad populum; qui secus facerent iubens ita plecti, ut exemplo cæteris forent, sed ut erant suspicionibus plena omnia, vix hiscere pro suggestu licebat. Si forte agendum constanter, & resistendum hæresi, & coercendos improborum conatus, vel quidpiam tale significares, tametli Rex quoque contra hæreticos gerebat arma, tamen canere dicebaris pro Foederatis classicum, seditionem aduersus Regem concire. Quamobrem nominatim etiam monuit Generalis Concionatores, ut reprehendendis vitijs, commendandæque virtuti insisterent, hæreses, hæreticosque cum locus postularet, non ultra attingerent, quam ut verbo refellerent. Tum versus ad Claudium Matthæum, & Henricum Sammerium ad propria instituti reducendos, haud modicum certamen habuit. Roma amandari Matthæum, Pontifex primò vetuerat. Institit subinde Cardinalis Senonensis, ut in Lotharingiam remitteretur: cumque Aquauia pernegaret posse eam rem à se villo modo permitti, Cardinalis, ut ardens erat, & partem illam foederis arte complexus, acres voces adiecit, plus æquo difficilem, atque adeo pertinacem esse Generalem, qui se flecti non sineret in causa præsertim, ad religionem Catholicam vique eo necessaria. Non leuiter hoc laturos Gallicanos Proceres, Societatem omnem luituram. Denique professionem, eam probari Sixto Pontifici, quicum rem ipse tractasset. Ad quæ Claudius, se quidem, si Pontifex iubeat, repugnare non posse: verumtamen cogi officij ratione, & conscientia, Sanctissimo Domino (quod & facturus sit) exponere, quam perniciosum Societati hoc consilium futurum esset: ac proinde quanta maxima posset vi id periculi auersurum. Principes quoque pro sua prudentia, & voluntate publici boni, rem in bonam partem accepturos, præsertim cum alij nihilo minus idonei, multò à periculo remotiores administri suppeterent. Nihil ad hæc Cardinalis: & Aquauia adito maturè Sixto, enixe deprecari eam itionem institit. Is, nescio quæ verba, super ea re facta sibi à Cardinali respondit, nihil tamen à se promissum: quare consilio ipsius Generalis integram rem permitti: quanquam ipse quidem non dabitaret, quin si ille Pater in potestatem Galli Regis veniret, continuo eum suspendio tolli iuberet. Quem locum nactus Generalis, de integro precari cœpit, ut tali procuratorum genere, uti ab legibus Societatis abhorrentium, ita quantum ab ea tractarentur, nec publice vtilium, & priuatim nocentium, nostros homines arcere omnino veller: quod Pontifex haud grauante promisit. Inuit causæ successum ipsa Matthæi obedientia, qui adeo fuit in potestate Generalis, ut satis ostenderet, quæ antegesserat non ex peruicacia vlla, sed ex inconsulto zelo profecta. Quæ ubi suo Præposito nequaquam probari cognouit, ipsemet dedit operam, ut liceret omittere, & Principibus satisfaceret. Et ab Vrbe summotus Lauretum, sibi, consuetisque Societatis muneribus summa cum tranquillitate vacans, præclaram Laureti, & Anconæ Episcopi accitu nauauit operam. Persimili obedientia Henricus Sammerius Leodium missus quieuit. Quo in homine seruando singularis Dei benignitas apparuit. Nam cum hæreticorum venisset in manus, dum aduersus eos iter habet, haud dubiè grauissimo quoque supplicio mactandus si agnosceretur, Patre Columbræ, qui forte Hæreticis notus, ac nonnulla amicitia coniunctus erat, præstituto abhorrerent negotia non ab suis diligentius remouebat, quam ab se se eorum, vel speciem propulsabat. Venit aliquando expeditus ad eum ex Gallia cursor, ab vno foederatorum Principum missus cum fasciculo literarum, id modo rogans sub Principis nomine, ut eas literas Pontifici, & Cardinalibus, ad quos inscriptæ erant, reddendas curaret; cui Claudius modesta libertate negans vllum ab se pondus posse accedere, facile ipsummet Cardinalium aedes Romæ inuenire posse respondit, & suas cuique literas dare. Eodem modo alterius ex eodem numero Dynastæ procurato-

70

Claudij Matthæi reditus in Galliam negatus.

71

Obedientia Claudij Matthæi.

72

Sammerius Leodium missus.

73

Ipse Generali Claudius implicari se Foederatorum negotijs non sinit.

74
P. Edmundus
Augerus im-
merito suspi-
catus.

75
Prudenti
Consilio à
Generali Ro-
mam euoca-
tur.

76
Regis Hen-
rici ea de re
querela.

rem dimisit; qui hoc tantum petebat, ut per ipsum ad eos introduc-
tur, quibus conuentis horum negotiorum causa opus erat. Hunc in mo-
dum rebus, quæcumque humana cura prouideri poterant, ut Regi satisfe-
ret, & intra cancellos officij sui se se zelus Sociorum teneret, protinus
alter restabat mali fons extinguendus. Quæ supra per Episcopum Parisi-
ensem postulata ab Henrico Rege narraui, eorum, maxima ex parte autor, ve-
nâ quidem, ut deinde patuit, sed tum verisimili coniectura, Edmundus
Augerus habebatur. Quid enim venisset in mentem Regi scire, vel ca-
rate solennis professio quoto anno fiat? habeat Societas patronum in Gal-
lia, & similia his? Quin etiam illa aduersus alienigenas postulatio inue-
rata de Edmundo famæ consentiebat. Super hæc commoratio eius apud
Regem, domi forisque materiam sermonum, parum beneuolis præbebat.
Totus erat Henricus hac tempestate in quibusdam Sodalitatibus, corpori-
que afflictationibus, precationibus, peregrinationibus, quarum rerum Magi-
strum, & administrum adhibebat Edmundum. Ea studia aliter alij accipie-
bant: quidam conqueri, prætermissa rerum publicarum administratione Re-
gem Monachum fieri: quidam indignari, tanto conatu pietate suscepta, non
inde, unde ipsis videbatur initium capi. Si enim reuera mores corrigere
vellet, cur Tridentinum Concilium promulgari in Regno suo non faceret?
Cur toto pectore, cunctisque viribus aduersus sectas non tenderet? Ha-
rum & huius generis querelarum magna pars in Edmundum retorquere-
tur. Ab eo Regis eneruari indolem, ac bona tempora frustra teri, gene-
rosa semina in ludicra potius pietatis, quam in solidam frugem effundi.
Nempe pro concione palam eum Regi talia prædicantem blandiri, & sup-
re attrectare plagas, & curare, solum incrustare contentum: unde sum-
duntaxat iactandi campum quærere, nomenque vulgo apud Regem graui-
si, ac potentis ambire. Hæc secularium plerique partim bono studio de
communi Christiana re, & nostra solliciti, partim ex liuore, odioque in-
gnantes, exprobrantesque, & ut fit amplificantes dissipabant, & eas
domi labefactari aduersus eum, qui tot erat semen incommodorum. Ac-
cedebant domesticæ querelæ nostrorum, qui multi sorte nascendi aut
nexibus deuincti erant clientelæ dissidentium tunc à Rege Principum.
Hos enim in Augerij vita, sine præiudicio spectantibus probatissima, effor-
debat nescio quæ species aulici nitoris, & euagans interdum extra fines
arctos religiosæ paupertatis atque disciplinæ laxitas, ut aiebant, quædam.
Quæ omnia prudenter reputans Generalis vnicam inueniebat remedium
ut ab Regis consuetudine Edmundum auelleret. Eam ob rem accersendum
Romam putauit, ut simul se se purgaret. Dat itaque ad ipsummet Ed-
mundum literas, & ad Prouincialem Odonem, ut protinus (quod tamen
cum bona Regis gratia fiat) ambo Romam accurrant: in eandem sente-
tiam scribit ad Regem, ut bonam abeundi veniam Edmundo daret. Quo
Regi literas cum Prouincialis redderet, adderetque suas preces, ille op-
nionem grauius commotus est, in suam ignominiam interpretans tanquam
homine minus bono vteretur, exprobrans Societati, quod se in negoti-
regni immitteret, & adhereret foederatorum partibus. Edmundum adeo
vexari, quod ab Rege staret: se & fuisse, & esse, ac fore Catho-
licum, neque Edmundum in Aula habere, neque eius operam, nisi ad pu-
blica ministeria adhibere: parum sibi ab Generali tribui, cui pro summo de-
bet esse beneficio, quod cum tam grauiter læsus ab Societate esset, ti-
men ei non modo ignosceret, sed eo loco, & autoritate apud se ex-
vnum haberet. Caterum quod ab ipso denegaretur à Pontifice impera-
turum. Hæc multis verbis, magnaqué voce querentem, Odo cum placu-
re tentasset, non multum profecit: mitior tamen effectus est, ubi addi-
tus tandem, ut ipsas Claudij literas legeret: in ijs reperit nolle se, nisi
cum

Soc. 47. A

cum bona Regis gratia Edmundum discedere. Itaque ad extremum omnia se condonare Societati confirmans, admonensque ut in posterum à Regni negotijs procul abessent, Prouincialem dimisit: qui Prouincia Clementi Putcano Professorum Præposito interim demandata, Romam iter intendit. Rex datis ad Oratorem suum, & ad Estensem Cardinalem, & ad Pontificem literis, continuò Diploma impetrauit, per quod fiebat ei potestas Edmundi opera ad voluntatem vtendi. Hinc ad alia versi Patres consilia, quoniam non successerat, ut Edmundum ab usu Aulae abducerent, id ceperunt agere, ut extra Societatis domicilia habitaret. Hoc sperabant, & Regi probari posse, quasi promptiorem ad manum sic Edmundum habituro, & ipsi Augerio velut liberius sine arbitris victuro. Cæterum huic quam vanè opinarentur grauem Sociorum conuictum, & disciplinæ ordinem, eius ad hæc responsum ostendit. Cum enim id illi proponeretur, negauit vsquam sibi diuersorium commodius gratiusue aut esse, aut vnumquam futurum, quam intra religiosa septa, sub oculis, & censurâ Præpositorum obseruationem Regularum exigentium. Rex quoque rei eiusdem mentionem scriptis ad eum litteris illatam, ut superuacaneæ parumque decoræ aspernatus est. Quare hic quoque conatus in vanum recidit. Interim Odo Romam peruenierat: ex quo Generalis cum propius statum Prouinciæ cognouisset, quia idem rerum erat peritissimus, regnique popularis, ac Regi sat notus, probatusque, cum ipsum Visitatorem remittit, addito laborum, & Consiliorum Socio Hieronymo Plato. Iuber primum Lugdunensem spectare Prouincialem, tum Lutetiam pergere, Hieronymum autem rebus diligenter cognoscendis insistere, ut explorata omnia Romam subinde renunciare posset, vnde consiliorum summa expediretur. Peruolauit iad Regem creati Visitatoris nuncius, qui suæ suapte nutu, seu alieno instinctu, protinus ad Lugdunensem Prætozem scribit, si Odo Visitator Societatis, & Hieronymus Platus in Lugdunense solum inferant pedem, vtrumque progredi veter. Camberium peruenierat Odo, cum à Lugdunensi Rectore, quem Prætor admonuerat, certior de ea re fit. Non ausus itaque vitrà pergere; dum quid factò opus foret ab Generali cognosceret, eodem loco substitit. Tum Claudius cum Rex hominem è ditione Veneta benigne se accepturum profiteretur, quanquam non sine magno fiebat incommodo, tamen ne tantus Princeps eo rerum momento exasperaretur acerbius, Laurentium Magium Italiae Assistentem trium Galliarum Prouinciarum Visitatorem designat, & Regem admonet, vbi primum liceret sub anni ver insequentis recta ad ipsum Parisios aditurum.

Per cæteras quoque Galliarum prouincias cum difficultatibus maximis pugnatum hoc tempore. Pestilentia late, inopia, famesque multo longius grassabatur: bella vero habebant passim omnia. Nihil vsquam tutum præsertim in minoribus oppidis: itaque Mauriacense Collegium aliquando dispersum est. Itinera infestissima vbique. Dum Ruthenas Mauriaco Franciscus Fillonarius, & Desiderius Rosellus petunt, intercepti ab Hæreticis asperrimeque vexati, haud modica impensa redempti. Perturbauit præterea Burdigalense Collegium Iulianus Vincentius, qui vitio potius ingenij, quam voluntatis, ex nonnulla scientia, quam erat assequutus, plus nimio religiosus, suspiciosusque factus, primo coepit addubitare, & in controuersiam pugnaciter ducere, liceret-ne Burdigalensi Collegio quasdam paroecias administrare, quanquam id per externos parochos fieret. Deinde obseruare coepit nobilem ex Franciscano Ordine Concionatorem, & quemdam eiusdem Catechismum notare, & graui censura configere. Iustus pacem habere, suasque agere res, nec suspicionibus inanibus accommodare mentem, sed potius communi omnium, quam sui vnus sensui obtemperare, haud sibi parendum in tali dicebat causa: immò non nemi-

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. i.

P P

nem

77

Rex imperat à Pontifice facultatem retinendi apud se Edmundi.

78

Recusat Augerius diuersari extra domos Societatis.

79

P. Odo remittitur Visitator in Galliam addito Socio Hieronymo Plato.

80

Sed ij, Rege sic se velle significante, reuocantur.

81

Laurentius Magius Visitator in Galliam mittitur.

82

Mauriacense Collegium dispersum.

83

P. Iulianus Vincentius Burdigalæ turbas ciues.

nem è domesticis in sententiam suam adduxit. Sed vt semel aperitur suspitionum ludibrijs porta, ad insaniam vsque procedunt. Venit Burdigalam Petrus Lohierius Prouincialis: iubet is quoque hominem quiescere, neque se aliosque nequicquam spinosis curis macerare. At ille ipsius Prouincialis notare incipit dicta, præsertim publicarum exhortationum: multa ab eo, quæ errorem saperent, multa quæ hæresim, non satis explicatè protulit, denique partim in pœnam, partim, vt euagando imbecillitati mentis (si forte morbus inde esset) consuleretur, missus in Hispaniam Compostellam, magna Burdigalense Collegium exsoluit molestiâ. Sed quò morbus excesserit, in loco reddetur. Arnoldus Vicinus Lugdunensi Prouincialatu liberatus est multum id rogans. Bonus vir id munus studiosus, quem feliciter administrabat. Ludouicus Richeomus Diuionensis Rector Prouinciam cum Vicarij potestate interim regendam suscepit.

84
Ludouicus
Richeomus
ProProuin-
cialis.

85
Hispaniæ
res turbatur

86
Iacobus Her-
nandus Pro-
uincialis, &
alios sibi
obitantes de
terre ad fa-
ctos Quæ-
stiones de-
cebat.

87
Marcenius
Prouincialis
à factis Quæ-
stionibus ce-
tatur, & au-
ditus liber
remititur.

Nec interim quietæ res in Hispania, sed magnorum motuum, ac diuturnorum exordia exitere. Malo iam dudum collecto caput fecit, vomitumque inueteratam aperuit Iacobus quidam Hernandus, qui cum in seculum miser votis solutus remitti aueret, dum id serius fit (quod causa nulla suberat) vt suaue Christi iugum aliquo pacto excuteret, occulit cuncta turbandi eam arripuit. Aliquot ante annis in Monteregio, quidam è confessarijs, seu vere, seu falso delatus ad Prouincialem tum Cællæ Antonium Marcenium erat, de tentata puellæ per sacras confessiones pecciticia; quod crimen in Hispania Sacrorum Quæstorum iudicio referretur, sed ita vt existimarent religiosi Præsides non ademptum sibi ius suum causas cognoscendi. Marcenius adhibitis in consilium Rectore Collegij Francisco Labata, & Consiliario eius, eodemque quæstionum confectæ Magistro Ioanne Lopio, de sententia eorum existimauit, quoad ceterius, quid tali in casu sequi ius esset, ex maioribus potestatibus cognosceret, fas esse sibi in hominem suæ potestati subiectum animaduertere: ac primum ab eo Collegio, deinde penitus ab Societate, vt quæ non modo extra crimen, sed etiam extra suspicionem eiusmodi flagitiorum conferri debet, hominem amandauit. Id omne Iacobo Hernandio nescio videtur enotuit: nec dissimulauit Prouinciali, dubitare se num salua conscientia posset non indicare Quæstionibus. Cui Marcenius nihil respondit aliud, quam vt consulto Deo, quod videretur, perageret. Ille Ouetum mox transiit, vt erat linguæ intemperans, diu musitauit, se scire decem, aut decem de Societate Patres conscios esse criminis ex Quæstionum iurisdictione, nec tamen id indicare, seque eorum delaturum nomina: vt commercio cum Quæstionibus inito, declarataque eis causa, cur absolui non deberet, tandem permitteretur ad suum arbitrium viuere: quin etiam debeat, Prouincialem quoque se, & Ouetanos Patres accusaturum, quod per eos prohiberetur nomina illa deferre. Quod tamen vsque eò falsum erat, vt idem (qua erat leuitate, & inconstantia) profiteretur interdum sibi à Prouinciali liberè permissum, vt conscientiam in ea re suam audiret. Hæc ubi satis domi musitauit, nec tamen, quod agebat, aut missus in seculum est, aut ad seculi modum permissus in Donio Dei uiuere, per arcanas literas significat Quæstionibus Vallisoletanis vim sibi fieri ab Societate ne noxam, quæ ad ipsorum pertineret iudicium, deferat. Vallisoletum statim iussu Quæstorum accititur ætate anni 1584. Et quæquam arcana maxime sunt sacri illius tribunalis acta, ferebat tamen communis opinio, Quæstiones pro sua prudentia deprehendisse magis in delatore exulcerati animi perturbationem, quam quicquam in fraude solutum. Quicquid enim esset, ad tuenda potestatis iura pertinere: quod vñ sine dolo malo commissum, ita ex æquo, ac bono potius, quam summo iure per quæstiones, ac strepitum cerni deceret. Alloquutus deinde est Marcenius, atque ita dimissus, vt satisfactum sibi non obscure præferebat.

Quæ cum ita gesta cognouisset Generalis, & valde cunctis probaretur virtus Marcenij, ratioque administrandæ Prouinciæ: ubi Castellano defunctus Prouincialatu est, ad Toletanum, quemadmodum supra dictum est, transtulit, nihil minus metuens, quam ne ea res Quæstorum animos pungeret. Quam tamen, qui Generali creare inuidiam vndecumque conabantur, vel præcipuam iactabant causam eorum, quæ sunt proxime confecta, tanquam ad suam contumeliam retulissent; Quæstores, hominem dum apud ipsos reus est, in aliam Prouinciā, & Prouincialis cum potestate translatus. Ergo dum securus, ac tranquillis usus initijs, in suam eura Marcenius diligenter incumbit, Vallisoletum ab Quæstoribus eius vrbis accersitur: eodem, & Franciscus Labata iam Salmanticensis Rector, & Ioannes Lopus, quos ante nominavi. Nono Kalendas Aprilis Marcenius, & Labata vltro adire custodiam: Lopus post aliquanto venit. Rem omnino sine vlla Societatis nota fore promittebant Iudices, & maxime occultam, breuique transactam iri: Neque huc absque summo, ac necessario consilio, ac diuturna biennij consideratione descensum. Hæc cum dicerent, quanquam ut solent, certi nihil explicarent, tamen coniectare licebat, nullum agi, seu morum, seu doctrinæ crimen, sed solum potestatis, ac iuris vsurpationem: nempe, ut sic edocta post hæc ignorare, non posset Societas quem vsque in finem ditio sua pateret. Accitus, & Methimna Campi, ubi tunc agebat Iacobus Hernandus, ac iussus tanquam in libera custodia apud Franciscanos versari. Paucis post diebus alij super alios, siue ad testimonium dicendum, siue ad se se purgandos, seu quæ alia causa plus quinque, & viginti ex varijs Collegijs, prouincijsque citati: & quidam Vallisoleti, quahquam extra vincula, diu retenti, ut iam nec latere res, nec apud vulgus carere infamia, nec apud gnaros commiseratione posset. Hæc cum essent, & ad talem plagam, quo minus affuetus, & doleret acrius totus Ordo, & appareret grauius, quam prima specie damnum accipi, indicta vbique maximeque per Castellam consuetudine Diuinæ misericordiæ inuitamenta, preces, verberationes, sacrificia, ieiunia, & alia huius generis. At Claudius Romæ ubi rem cognouit, primum omnium, & ipse ad auxilium cæleste confugiendum existimauit, dein consolandos maxime percussos Hispanos Patres, ut Deo fiderent, qui ad exercendam patientiam, fiduciamque & humilitatem suæ huius familiæ roborandam talia euenire permitteret per homines, quos certo credendum esset, optimo duci consilio; ac propterea cauerent, ne vlla darent minus subiecti animi signa: sed verecundiam aduersus sacrum illud consilium dictis, factisque vbique conseruarent. Præterea adeundum sibi Sixtum Pontificem iudicauit, eo dumtaxat, ut quid ageretur exponeret. Atque in hunc modum locutus est. Satis, ut arbitror, Vestra Sanctitas nouit, quid Nostri Vallisoleti ab Sacris Inquisitoribus nuper acciderit, Toletanus Prouincialis, & Rector Salmanticensis cum alio Patre inclusi in carcerem sunt. Quid in causa sit, equidem certo eloqui non possum, adeo tribunal illius testa, & secreta sunt omnia. Cæterum si ex antegressis capere coniecturam licet, videor affirmare posse nihil esse causæ, nisi nomen, ac titulum occupatæ eorum potestatis in Sacerdote nostro puniendo. Precor igitur Sanctitatem Vestram pro ea obseruantia, quam grauissimis illis viris adeoque sancto foro debemus, ne quid prius in hac causa statuere velit, quam experti nos fuerimus, quid per nos aut peruestigare, aut assequi possimus. Nam si peruersæ (quod Deus auertat) Doctrinæ crimen agitur, nos in primis accusatores, non vindices erimus, ne dum morari vlllo modo iudicium, aut defugere velimus: sin autem hæc vna causa est, quam dixi, uti suspicor, tum Sanctitatis vestræ erit videre, quid decerni placeat; quidque causæ fuerit, quominus Præposito ius foret in hominem ditioni suæ, fideique commissum inquirere, eumque

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. i.

P P 2

coer-

88

Mex è Castellana in Toletanam Prouinciā cum potestate translatus, in custodiam à sacris Quæstoribus datur,

89

Multi è nostris à sacris Quæstoribus citati,

90

Generalis PP. Hispanos consolatur.

91

Claudij Generalis ad Pontificem oratio de rebus in Hispania gestis.

92
Trahitur in
longum ne-
gotium Mar-
cenij.

Indeque
pax Societa-
tis turbatur.
Libellis con-
tra Institu-
tum sacro
Tribunali
datis.

93
Privilegia
Societatis
Bullas Pon-
tificias, & de
creta Con-
gregationu
tradere in-
bentur no-
stri a sacris
Quæstori-
bus.

94
Liber quo-
que Ordinis
studiorum,
quamquam
nondum edi-
tus, tradi in-
betur.

95
Tudelenses
petunt Colle-
gium.

96
P. Ioannes
Lobera mori-
tar.

97
Eius patien-
tia insignis.

coercere. Approbavit consilium Pontifex: ac Generalis inde omnem, ut dicitur, movit lapidem, viasque tentavit omnes, per quas certo tandem peruestigaret, quid Marcenio, ac Socijs fraudi verteretur. Sed quicquid experieris, vnum idemque responsum ferebas, Tribunalis eius causas prodi non consueffe. Cumque & brevis, & ex sententia promitteretur semper transactio, semper tamen eadem protraheretur longius. Itaque iam non fama solum apud multitudinem, quam tamen tanquam omnium suorum telorum aciem maxime necessariam habet hæc cohors, sed ipsa summa rerum periclitari coepit. Rerum novarum cupidi eam tempestatem suum tempus rati, turbare omnia magis, ac magis instituunt. Tradunt eisdem Quæstitoribus alios super alios admodum luculentos libellos, partim querelarum aduersus Præsides, partim falsarum rationum plenos contra ipsa maxime vitalia Beati Ignatii, & Societatis instituta: denique dubia, & suspecta reddunt omnia. Ignari ferme harum proditorum germani Societatis filii, quanquam moestissimi iacebant ob tales homines captos, totque sæpius citatos, & rem iam in vulgus celebrem, tamen se brevis & fausti exitus spe, quam semper ostendebatur, sustentabant, cum repente nouo terrore concutuntur. Bina librorum exemplaria, quibus ab Apostolica sede Privilegia Societatis concessa continebantur, itemque Pontificiorum diplomatum, ac Generalium Congregationum tradere iubentur. Quæ omnia instar tumultus cuiusdam nocturni grauiora faciebat sacrum illud silentium, ut quo possumus remedia adiuuere, quo accurrere, quam regere, ac tueri deberes partem nescires. Ad hæc libri de ratione studiorum, quem supra magna cura confectum, inque omnes Prouincias dimissum narraui, à viris doctis per cognoscendum, probandumque, cum in Castellam exempla item nulla missa essent, iussi sunt, & ipsa tradere, quanquam prædixissent, à Præpositi Generalis simul tradita literæ fidem facerent, non alium aditum missa, nisi ut censura Patrum castigarentur. Quæ res vel maximam admirationem prudentibus mouit.

Hos inter fluctus nihil Euangelici Piscatores ab opere sacro cessant. Egrege tertium iam annum Franciscus Carrera, cum Socio item Sacroclero Tudela (ea est vrbs in Regno Nauarra peramena, & nobilis per sacrum aduentum, & quadragesimam laborauit. Inde in vniuersa Civitate cleroque, ac populo tanta exarsit Collegij fides, maiore ut studio polliculari non posset, quam multis omnium ordinum literis, priuatim, publiceque petita est. Nam & ipsa Ciuitas, & Prorex Nauarra, & Tamesonensis Episcopus, cui Tudela subest, & Collegium Cleri Tudelani magna vi, & humanitate institerunt. Quibus Claudius Generalis cognita quanta esset per ea loca Doctrinæ inopia, ita respondit, ut ad Petram Villalbam Prouincialem reijceret. Hoc primum anno in Collegio Xetesi patefactum Gymnasium summa Ciuitatis læticia, quæ & gratiam rei memoriam nulla re destitit præ se ferre. Pridie Nonas Iunii Ioannes Lobera Valentia mortalitati concessit magna opinione sapientiæ, nihilo minores modestiæ, atque humilitatis: cum rectissimo semper exemplo ad annos sexdecim Theologiam ibidem professus. Huic quemadmodum olim Tobia materiam exercendæ patientiæ præclaram Deus fortuito casu porrexit. Octauo ante obitum anno per domesticos hortos inambulanti oculum dexterum lapis (incertum vnde missus) elisit, extinxitque: inde ex cæcitate sensu, ac nexu malum ad læuum quoque lumen permanuit, & assiduam lacrymatio: at dolor in vtroque mansit peracer. Cui calamitati ita non succubuit Lobera, ut sex postea annos in pristinis docendi persequeretur laboribus, nullum nec postulans, nec patiens leuamentum, quoad vniu Prouincialis videns hominem supra vires eniti, liberatum scholæ munera studijs moderandis præfecit. Ex oppido erat Longaresio Casaragustana Diocesanos. Anno seculi 63. suo trigésimo nomen sacra militiæ dedit. Ne-

quaquam parem sortitus exitum est Ioannes Andinus, qui ad domestica receptus opera, pertusus bonorum laborum, cum Toletis fugisset, dein solutione Votorum expressa, uxorem Valentiam duxisset, dum inter Mauricos Altalia negotiandi causa mercatur, ab quibusdam ex ea gente trucidatus, inexpectatam, immunitamque supremis mysterijs animam repente efflavit. Quae talis mortis pericula, quis non existimet quavis vitae difficultate recte redimi? Atque hunc exitum peperere misello labores seculi, cui si perseverasset in Christi famulatu, primum erat minore cura aeternitatem, ac Coelum emere. Quatuor memoratu dignos addidit Caelo Toletana Prouincia, Ioannem Ramirium, Ioannem Emmanuelem, Alfonsum, Sandoualium, Ioannem Alfonsum. Ramirius hic est Apostolicus ille Orator clarus facundia, qui Madrito oriundus ortus Cordubae stirpe nobili, inde a puero in literis, ac pietate enutritus, mature intellexit ad quod opus a Deo factus, instructusque esset. Nam cum ad indolem per se se ad summam quaque propensam, studium ipse virtutis adhiberet, & accederet Magistri Ioannis Aulae institutio, sub annum aetatis duodeuigesimum vehementi quodam motu sensit se diuinitus ad Apostolicam vitam, ac verbi Diuini praedicationem impelli. Isque motus adeo fuit manifestus, adeo deinceps perennis, ac tenax, ut cum iam natu grandis ex multorum Praedicatorum haud bono exitu tanti muneris discrimen animaduertens optaret ab eo desistere, nunquam tamen id petere auderet religione impeditus ne Spiritui Sancto reluctaretur: quod ex eius autographo comperi, per quod Hieronymo Natali Visitatori anno 1561. se se indicauit. Addit Franciscus Antonius in Toletana Prouincia Historia circa aetatis suae annum sextum, decimum, cum iam tum flagraret concionandi studio, donum hoc ab Sancto Paulo die Conuersionis eius solenni per ingenuam simplicitatem enixe precatum, statimque precantis menti obiectas Hispaniae Vrbes plurimas, in quibus omnibus intelligeret diuinum semen ab se se spargendum: ac postea eundem iam senem professum plane euenisse, ut cunctis ijs in urbibus conciones haberet. Vixit pudicitiam, adolescens: nec solum eam ad vltimum illibatam, sed omni labe mortifera intactum animum conseruauit. Ut primum Sacerdos Doctorque Theologiae creatus est, vitam ad quam dudum diuinitus vocabatur, exorsus, multas vrbes ferme septennium confessiones audiens, & caelestia spargens semina peragravit, eo messem animarum vberiore colligens, quod voluntariam colens paupertatem, quod ferebat vocibus rigabat exemplis: inde cogitans quemadmodum optime fungi Apostolico posset munere, videntque omnino Societatis vitam suae indoli, vocationique congruere, & pellectus, ut ipse fatetur Francisci Borgiae autoritate ad eam animum appulit: non tamen ausus rem omnino ante statuere, quam Ioannis Aulae sententiam exploraret. Ille autem sine dubitatione vlla autor fuit, affirmans in Societate bene ei futurum. Anno igitur ineunte 1556. a Iacobo Mirone deductus Madrito Murciam, quod primum Societatis domicilium inivit, inde Valentiam, mox Castellaugustam habitis vbique magno populorum assensu, ac fructu concionibus, ac demum Granatam transmissus, suum, ut ferebant tempora, rocinium posuit. Vix dictu facile est, quam multos a vitijs abstraxerit, quam multa sacra coenobia religiosi viris implevit, quantum leuauit carae impulsu, sed certo iudicio. Censebat enim audendum, vel offensiuum improborum, si nollent corrigi, subeundam. Id prophetis, id Ioanni Baptista, id Christo Domino euenisse. Quare nihil metuendum magis diuino praconi, quam, nedum per indulgentiam nimiam omnia fieri omnia, quam ut perdant. Lubricam esse eam causam, cauendam offensionem, ut maior tempore suo fructus respondeat. Experimentum autem, ipso ex

tem-

98

Ioannis Andini egressi e Societate in felix mors.

99

Ioannes Ramirius Ioannes Emmanuel Alfonsus Sandoualium Ioannes Alfonsus post vitam bonam feliciter moriuntur.

100

Vocatio, & virtutes Ioannis Ramirij.

101

Ioannis Ramirij asperitas in vitijs increpandis e Sanctorum exemplis ducta.

102

Ioannis Ramirij asperitas in vitijs increpandis e Sanctorum exemplis ducta.

103

Ioannis Ramirij asperitas in vitijs increpandis e Sanctorum exemplis ducta.

tempore capi posse. Nam si conuersionem tandem in eo; cui tantum indulges efficias; recte & sapienter priora instituta: verum non ita curare, sed per mollitiem illam, & indulgentiam in ipsam populos vix inueterascere; nec agendi tamen Concionatores rationem commutare; ut satis appareat, timere eos offensionem, quo ipsi in gratia, ac pietate sint, non ut animas Christo lucrentur. Eodem modo diserebat de consuetudine Religiosorum hominum cum Principibus. Quid ea faceret, si illa nihilo vnquam efficere melior? Id enim uero indicium esse te ad eius mores paulatim transgressum: Nam diu bonum cum malo pacate esse non posse, quin alterum in alterius migret naturam. Ita disserens, sententia que sinebat tamen se se moderatorum prudentia regi, ne fines transiret modestæ severitatis. Nec ipse ignorabat quantum benigna grauitas habere in loco pondus. Itaque cum aliquando cognouisset virum nobilem ex regia obstinate inimico exitium moliri, frustra que multos in eo placido sudasse, Ramirius comiter conuentum sic alloquitur, Ego te, Domine non multis hortabor, ut inimicitias tandem finias, nec argumentis quibus id suadeam habeo grauiora vlla, quam Christi Domini veneranda ea verba, Diligite inimicos vestros, Hoc Christus dixit, Tum uenit fit consilium, num æquum censeas hanc rem Christo gratificari. Per hanc simplicitatem, ac suauitatem admonitionis ita diuina vox descendit in animum irati uobilis, ut in hæc verba responderit: Hactenus pater, cum mihi suaderetur humanis verbis, uti ab incepto desisterem humanis verbis respondebam: nunc vero, ubi Christus loquitur, omni æquum est, ut ei obtemperemus. Age, aduocetur ille: iam nunc quicquid de me meritis est, condono. Absque mora accitur: irruunt amplexus. Calamitates pauperum non solum è superiore loco grauius commendabat, sed ipsemet ad easdem leuandas ostiatim stipem emendabat. Exercuit eius patientiam multifariam Deus. Octo primos Societatis annos haud sine magnis animi angoribus tanquam sterilitatis anno exegit: quo tempore, & grauiissimam, quam suo loco retuli, transiit ad Carthusianos tentationem passus, nobilem victoriam tulit. Successit beatæ anni beatæ, perennisque feracitatis, quod quidem ad animum pertineret: quem inter alia donum lacrymarum præsertim inter sacrificium votum irrigatione saginabat: at ne deficeret virtuti materia, cepit copiosum doloribus acerbissimis ex calculo laborare. Quæ vexatio cum esset intoleranda, nec prudentium sententia vlla vspiciam humanitas, nisi in seculum ne spes salutis restaret, sapius inter se se Patres deliberarunt, communi que semper consensu decreuerunt tam sæua carnificina periculosoque remedio abstinendum. At Ramirius cum sua causa, tum publica aliquod librammentum cupiens, cum seuius nihil existimaret posse sibi fieri, quod quod dies, noctesque patiebatur, ante imaginem Sanctissimæ, & indulgentissimæ Matris Coeli Reginæ prostratus supplicare vehementer opem instanti ac nominatim, ut declararet tentari ne genus eiusmodi curationis deberet. Quæ dum rogat, dicitur capite modice inflexo picta Virginis imago annuisse: cumque mirabundus dubitansque Pater, ne forte oculorum labrum foret, propius accessisset, idemque de integro peteret, iterum Virgo demisso magis capite annuisse. Tum vero fretus tanto pignore agere modeste à Rectore petiuit (nulla tamen mentione visionis facta) ut quæ ne duceret de valetudine sua rursus Patres consulere: qui congregati repente quodam instincti motu, sectionem quanto omnes ante conspectum damnarant, tanto in præsens plane experiendam censuere. Nec deserta pia vota, rectèque consulta successus. Post multas ad Deum preces, constantissime ieiunium ferente Ramirio, duos ei calculos, minusculum vnum, alterum oui gallinæ magnitudine Chirurgus extraxit, vita superstiti. Hæc anno 1575. gesta. Visionem annuentis Imaginis ad Euerardum Generalem

102
Lenitas eius
dem non mi
nus utilis

103
Octo annos
desolationis
patitur.

104
Consulta in
dubio B. Vir
go ei respon
det.

105
Tum uenit
fit consilium

Soc. 47.

Ab ipsomet scriptam, & eas literas ab Aegydio Consalutio tum Assistentem
perspectas (nam ad meas quidem manus non peruenere) narrat Franciscus
Antonius. Expetisse autem illum valetudinem non tadio dolorum, sed la-
borum desiderio, ex eo licet intelligere: quod hoc ipso anno compluti pro-
pinquam sibi supremam diem praesentens Christum Dominum duo roga-
uit. Primum uti magnam sibi aliquam patientiae materiam largiretur:
deinde ut eodem die, & hora, qua ipse Dominus excesserat e vita, euo-
care se vellet: ac voti utriusque plane compos est factus. Nam dolori-
bus excruciatu acerrimis feria sexta maioris hebdomadae sub meridiem,
praemunitus diuinis lenissime expirauit pridie Nonas Aprilis, sexto & sexa-
gesimo aetatis anno. Mansit in demortui ore vultus adeo amoenus, ac spi-
rans, ut merito dictus à quopiam sit, videri sacris illis vocibus, Vbi est
mors victoria tua, vbi est stimulus tuus? insultare morti. Ad eius cada-
uer, & concursus, & exosculatio, & sacrarum rerum applicatio, & reli-
quiarum petitio, & reliqua in Sanctorum consueta funeribus facta. In su-
premis verbis illud maxime notatum est, cum petisset à Deo veniam,
quod quaedam in sacri praconis officio curiosius dixisse sibi videretur, mi-
rantibus forte circumstantibus, quibus comperta grauitas viri erat, diser-
te adiecit, id se dixisse, quod persuasum haberet multos Concionatorum
damnatum iri, quod cum Deus ab ijs pendere voluisset salutem anima-
rum, huius tantae rei obliti, magis ad commoda sua, suique nominis exi-
stimationem, quam ad fructum, salutemque animarum conciones accomo-
darent. Ioannes Emmanuel Toleti apud Professos, cum Rector Collegij es-
set, quarto Kalendas Augusti decessit. Ex oppido Treuino Calaguritanae
Dioeceseos, Compluti cum annum vigesimum primum ageret anno seculi
huius quinquagesimo secundo in Societatem receptus, egre compulsus est,
ut studia literarum persequeretur. Adeo humilitatis causa cupiebat in mi-
nisterijs Marthae vitam exigere. Sed euentus ostendit in eo, quod saepe
dicitur, qui minime se idoneos rentur, eos maxime aptos ad magna esse,
nequaquam temere dici. Praelare diuina pro suggestu tractauit: cum lau-
de saepe Tyronybus praesuit, multa Collegia per diuque Murcianum, ac
Toletanum rexit, cum haud domesticis magis, quam externis Laicis, &
alijs religiosorum familijs quasi Pater venerationi, ac pretio esset. Natu-
ram per se se feruidiorem, & iracundam, studio, & compressione suimet
assidua ad immutabilem prope lenitatem perduxerat. Adeo amabat latere,
& ignorari, ut non solum Praefecturas pro summo haberet onere, sed etiam
si ab honoratioribus personis conueniretur (quae nonnulli officia per spe-
ciem caritatis ambiunt) moleste admodum ferret, & congressum pro viri-
bus declinaret. Sed in praclaro eius virtutum choro, caritas, ut equum
est, eminebat, spectandamque se supra ceteras praebat, in prompta, ala-
crique voluntate necessitatibus, & animorum, & corporum succurrendi.
Cupiebat ad suum Collegium mitti valetudinarios infirmosque, sperans
Deo iuuante, facturum se industria sua, ut imbecillitatem moderate, ac
leniter ferrent: perque hoc opus Caritatis, & Orationes eorum benedi-
ctionem caelestem descensuram in domum totam. Nec sane fallebatur.
Cum aliquando Domui Toletanae praesset, atque ex tribus duntaxat pa-
nibus, qui domi erant, vnum pauperi ad fores petenti dari iussisset, pau-
lo ante prandium magna allata cista est panibus plena: quam lator cum
ianitori dedisset, interrogatus vnde mitteretur, non opus esse id scire,
respondit, statimque abcessit, nec postea redijt. His experimentis, ma-
gisque tam studiosa pauperum commendatione, quae in sacris literis ab
Deo est, motus Ioannes, nullum faciebat finem in sermonibus, & priua-
tis, & publicis omnes cum opulentos, tum etiam tenuiores, pro suis facul-
tatulis ad liberalitatem hortandi. Suarum vero virtutum lumina assidue nu-
triebat oleo Sanctae Orationis: binas quotidie horas detrahens somno, quas
collo-

105

Moritur, ut
oprauerat fe-
ria sexta.
Maioris heb-
domadae.

106

Iudicium
eius de con-
cionatoribus
animarum
salutem non
querentibus

107

Acta, & vir-
tutes pracla-
rae Ioannis
Emmanuelis

108

Caritas eius
insignis.

109

Eiusdem stu-
dium orandi;

110
Sandoualij
vite religio-
se summa.

111
Ioannes Al-
fonfus Galle-
us 24. annis
Grammaticam docet.

112
Ad id se vo-
to adstrinx-
it.

113
In morte
lactilunę ca-
nit.

114
Æger depo-
situs baptis-
mo curatus.

115
Rogerij, &
Almeida re-
ditus ex inte-
riore Sinen-
si regione.

116
Terræ mo-
tus in Iapo-
nia.

colloquijs diuinis adderet. Hac præterea exercitatione plurimum vti-
tur; Primum vt conaretur semper se tanquam in Dei præsentia conser-
uare; deinde, vt quicquid audiret, videretque, referret ad pietatem. Tertio,
vt cogitationes pias ex rebus creatis eliceret cum perpetua gratiarum
actione. Postremo quicquid faceret, initio Deo offerret: ad finem exami-
naret. Sandoualium pene repentinò Compluti dum Collegium regit, Ap-
plexia quarto Idus Nouembris extinxit; vndequinquagesimo ætatis anno,
altero, & trigésimo Societatis. Filius erat Ioannis Stephani Naiaræ De-
cis, iam inde à prima pueritia admodum ad pia propensius, ac sub op-
mi præceptoris disciplina non solum literis, sed & pijs meditationibus
eruditus. Diu in Societate varias disciplinas docuit: & Collegia Oca-
niense, Murcianum, Madritanum, Complutense, bene, ac feliciter re-
xit. Ioannes Alfonso Gallecus natione, ex octo, & viginti religio-
sæ vitæ annis, quatuor, & viginti in tenera instituenda ætate parum Oca-
niæ, partim Madriti obiuit laboriosus, accuratus, idemque ardens can-
te, hilaris semper, & ad omnem modestiam sine vlla morositate compul-
sus. Inde carus venerandusque discipulis: hoc maiore cum euentu animis eorum
puris atque simplicibus primos literarum, ac pietatis inducebat colores.
Quo in opere cum intelligeret, quanto esset maius opinione ad publicum
pietatem compendium, illi vni, quanquam facultate non destitueretur, co-
tera posthabuit munia, suggestorumque, & sublimium Cathedrarum ho-
ciosa magisteria. Nec satis habuit rem Præsidis nutui permittere, sed po-
cipua voti religione ad Grammaticam tradendam quandiu vita suppetere-
t, se ipse obstrinxit. Nec vouit auidius, quam constantius præstitit. Do-
donauit illi præsentem mercede Deus non modo piam, tranquillamque vi-
tam, sed etiam lætissimam mortem. Nam post recepta diuina omnia, po-
stridie Idus Octobris carmen dauidicum, Latatus sum in his quæ dicta sunt
mihi in Domum Domini ibimus &c. iucundè canens, tanquam præparans
æternam felicitatem excessit.

Goæ intentis de more nostris ad studium ingenerandi Gentilibus edu-
cationem, ac desiderium baptismi, opportunum hoc anno ad eam reu-
auxilium adfuit, curationis subita in ægro conclamato; sacri lauarii con-
tactu ipso primo, euidenter è lethi faucibus erepto. Cum enim quidam,
qui Christianæ doctrinæ capita satis antea cognorat, subita forte ingruens
morbi vi ad vltimam vitæ lineam admotus, accedenti Cathedristæ nutu in-
dicasset: sacris aquis tingi cupere se; repente prout res poscebat baptizatus
melius statim habuit, moxque plene conualuit: quæ sparsa per Vici-
nam, & regionem fama, Christianorum Sacrorum, & pretium apud gentes illas
& amorem incendit.

In Sinis Rogerius, & Almeida nostri ad Lancitani Domum, fratris
eius ductu, trimestri peregrinatione tandem appulsi; cum ibi sedem se
exuros sperarent, non ita multo post falsos se opinione senserunt; propinquum
illius Magistratus, astutis hominibus, & priuatarum momento rationum,
vt illic fere fieri consuevit, officia metientibus, graue sibi esse externorum
hospitium non dubie professis. Quare cum nec spes vlla maioris opo-
ræpretij, ac ne facultas quidem isthic morandi esset, reuerti eo vnde
venerant coacti sunt; nihil admodum aliud nisi partam explorationis
notitiam in posterum futuram vtilem, linguæ, morum, ac locorum re-
rentes Domum.

In Iaponiâ per Vernam tempestatem huius anni terremotus homi-
lis, & causa præsens ingentium malorum, & tristius augurium luctuo-
rum mutationum, cladiumque teterrimarum in futurum fuit. Quadragi-
ta ferè continuis diebus succussa penitus humus præter stragem miserabi-
lem innumerabilium ædificiorum, hiatus multis locis voraginum horren-
darum foetidam mephitim late halantium aperuit. Fuit vbi etumpens è
caxis

cæcis cauernis flamma domos obuias absumpsit. Aquas alibi confusione elementorum tellus emota parurit. Vogaquium Arx erat Regni Minensis in loco edito conspicua. Hæc Monte, cui insidebat, vehementibus & diuturnis succussionibus moto, sensim subsidens, ad extremum apparere desijt, aquis in eâ superficie latè stagnantibus, ex quibus subitus, sed in posterum durans extitit lacus. At in Regno Vafacensi Maritimum oppidum, & emporium celebre Nagafama terræmotu per dies aliquot concussum, irrupente ultra littus mari deiectum est funditus: moxque in alueum æstu redeunte, ita rudera ipsa subrutarum ædium absterfa, erasque sunt penitus, ut nuda soli superficies sine vestigio ædificiorum vlllo superesset. Spem inter hæc Christianis dabat plenæ conuersionis vniuersæ Iaponum gentis ad Christi fidem, præter insignem, de quo diximus Cambacundoni fauorem, etiam primarij Iaponicæ superstitionis Templi Meaci conspecta euerio per istos terræmotus. Sed si ex veritate consecutarum rerum hæc interpretari ostenta oporteat, multum Christianæ quoque Religionis periculi, ac laborum ista signa portendebant. Quorum maiorum hoc ipso anno triste initium fuit desolatio Regni Bungenfis, vbi flos præcipuus, autoritasque maximâ Christianis sacris erat. Franciscus Rex Bungi iam senior, filio rebus gerendis abundè per ætatem maturo, Regni administrationem cesserat, sic more auito flagitante. Hic Iuuenis plus aliquanto ex indole, ac moribus Matris Iesabelis trahens, quam ex Patris optimi, ac Religiosissimi virtute, satis cognitam domesticâ institutione legis Christianæ sanctitatem non modo amplecti cunctabatur, sed politicâ ratione ductus liberam eius professionem agrè permittebat subditis; immo eorum aliquos eâ ipsâ de causâ bonis spoliatos partim morte, partim exilio multauerat. Ipse remissionibus & ludis, securo solutoque animo vacabat. Eam in experti Principis negligentiam occasionem suam ratus Saxumæ Rex, cum Religionis Christianæ ex longo perinensus, tum à Bungenfis nescio quâ in re se læsum interpretans, velificari ambitioni suæ decreuit, quâ nouem illius tractus, atque Insulæ Regna, quorum vnum erat Bungum, imperio dudum suo desponderat. Conscriptum igitur numerosum exercitum ductu Nacazucasæ minoris fratris, viri fortis, & strenui in Bungenfè Regnum immisit. Frustra eam procellam auertere Franciscus Rex Senior autoritate Cambacundoni, ad quem Meacum se contulit, conatus est. Interposuit quidem prolixo animo Cambacundonus reprimendo Saxumano sua officia, consilia, & ad extremum minas, nec tamen illum conscientia virum ferocem de sententiâ dimouit. Interim Iunior Bungi Rex collecto exercitu satis valido, cum obstare Saxumanis irrupentibus vtiliter posset si fortiter auderet, intempestiuissimâ expeditione in Bugiensè finitimum, nec à quoquam tunc oppugnatum Regnum omnes secum suas abduxit copias. Vnde factum, ut cum Saxumanus diuiso bifariam exercitu duabus ex partibus Bungum intrasset, non modo pagi, & minus munita oppida, rapinis atque incendijs fœde vastarentur, sed arces etiam proditione Præfectorum, sui destitutionem, & alias iniurias noui Regis vlciscentium, dederentur passim. Miserabilis potissimum, & nobis pro instituto deploranda Ecclesiarum vastatio fuit. Miscuerant se copijs Saxumani, & ipsis per se malè animatis in Christianos, Bonziorum armata multitudo, tempus vindicandi spretum Deorum suorum Numen sibi oblatum gratulantium. Hi furore plusquam Barbaro, ac planè Satanico in Cruces fortè obuias, & similia monumenta pietatis Christianæ debacchabantur, templa diruebant, sacras imagines, sacras vestes, sacra vasa, ferro, aquis, aut igni male perdebant, non semper impunè. Nam ipsorum quoque sermonibus celebrata sunt exempla tunc visa manifesta Diuinæ vltionis in phanaticos Sacrorum violatores, quorum alij haud multò post, quam istis se sacrilegijs polluerant in horrendas calamitates, & miserrimas mortes inciderunt: alios

Hi st. Soc. Iesu Par. v. Tom. I.

Qq

in

117
Arcis Voga-
quij Clades.118
Et Oppidi
Nagafama.119
Templum
maximum
Idolorum
Meaci de-
fructum.120
Franciscus
Rex Bungi
regnum ce-
dit Filio.121
Huius fœui-
tia in Chri-
stianos.122
Saxumani
expeditio in
Bungum.123
Cambacun-
doni minis
non repres-
sa.124
Regis Bun-
genfis impru-
dentia.125
Strages Ec-
clesiarum à
Bonzijs.126
Vltio Diui-
na in sacrile-
gos.

in ipso flagranti ardore sceleris, repentina ingruentis ruina calamitas oppressit. Sed tolerabilior iactura fuit parietum, tectorum, rerumque inanimatum, utcumque consecratarum Deo, quam uiuentium Dei Templo-
 rum, videlicet Christi Doctrinam profitentium; quorum ingens numerus omnis sexus, conditionis, & ætatis partim sanguinem, ac vitam dedit pro Barbarorum fidem in Christum extorquere conantium; partim hæc ipsam aleam ut præuenterent Domibus profugi, cum Crucibus in manibus, & globulis precatorijs palam de collo suspensis, hyeme sæuiente (nam in syluas, montesque auios, sorte nihilo morte ipsa mitiori, recesserunt. In quo numero Matronæ plurimæ prænobiles, eiusdemque ordinis, sed ætatis, non paucae virgines fuerunt, præter Religionis tuenda curam, etiam pudicitia à petulantia militis victoris asserenda studio infusa. Duodecim sacras ædes hæc tempestas euerit. Funaium, Vsuquum, cateraque vrbes direptæ, incensæ Domus præsertim Societatis, quæ in his fuere. Iram Barbarorum, Bonziorumque furias senserunt Nostri ex toto exterminati Bungenfi Regno, præter paucos in arcem Vsuquensem receptos, quæ captâ ciuitate capi non potuit: Sed per fugium opportunum habuerunt in Amangucciano Regno, cuius Rex Moridonus Simonis Considera Christiani Ducis interuentu reconciliatus Christianis, duas in terminis suæ ditionis nostris stationes concesserat, alteram in ipsâ Vrbe Regni Metropoli, alteram in portu Ximonocuquensi: quo exemplo Rex Ixi Patrum Amangucciani Regis, Patres nostros in suas terras inuitauit, eisq; sedem attribuit commodam. Hæc in Bungo sub finem anni 1586. contigerunt quæ utcumque festinantes transmittimus, silere tamen nefas fuerit hericum facinus Christianæ mulieris, Clæliæ illius olim decantatæ Romanæ Virginis decus supergressæ. Hæc ex arce Vsuquensi ardentem in Urbem captâ & direptâ Domum probationis Societatis, & duo templa Christianorum videns, non magis eius spectaculi acerbitate pungebatur, quam æmulo zelo, quod magnificum Coenobium Bonziorum, cum speculo laborum Delubro, in orâ continentis ab arce angusto freto direptâ, cenebat. Itane, inquebat secum indignans, Euangelicorum Minutro-
 Sedes, Christi templa ipsius in cineres abeant, sicut contra victrix impet-
 tas, & nefaria prophanorum Dæmonum culmina se ostendent. Talia rep-
 tantem nocte concubiâ dhuinus quidam ardor abripiens, ut subito frenum sola enatarer impulit. Mox non vno loco ligneis, ut fere sunt ædificia li-
 ponica, ædibus igne admoto, repetito natatu se arci reddidit; indeque
 vndantem è Coenobio, ac templo Bonziano per tenebras flammam, &
 magno solatio spectauit suo, & pari gratulatione alijs ostendit.

127
 Patres So-
 cietatis ei-
 cti è Bungo.

128
 Receptum
 habent in
 Amaguccia-
 no, & Ixensi
 Regno.

129
 Facinus he-
 roicum Chri-
 stianæ mulie-
 ris.

130
 Generosa
 iniuriæ con-
 donatio.

131
 Diabolus no-
 minis IESV
 invocatione
 fugatus.

In Prouinciâ Mexicanâ feliciori, quam vniquam antea successu Re-
 Christiana procedebat. Multæ, ac claræ tum infidelium, tum scelerum
 ac flagitijs deditorum hominum Mexici conuersiones magno applausu vitæ
 sunt. Tribunus militum mox à confessione vitæ totius apud nostrum Se-
 cerdotem obitâ, vulneratus ex insidijs ab inimico, non solum ipse geno-
 rosè condonauit iniuriam Sicario, sed milites proprios ad ultionem scelo-
 ris ardentes, illis verbis cohibuit; omnia volo mihi à Deo ignosci, & ego
 homini nihil remittam? moxque scelopum illum ipsum quo erat vulneratus
 elapsum, ictu expulso, latronis manibus, ipsi reddi iussit. Est inter cap-
 ras Indigenarum superstitiones, & vsus Magiæ frequens, Ad hanc speciem
 amplis Cathecumenum Indus alius pelliciens, Diabolum vti promiserat
 stitit. Sed eo tetrâ specie conspecto territus Neophytus, præstare quod
 promiserat non potuit. Sacrum enim IESV nomen, quod nominati-
 ne faceret Magus cauerat, pronunciauit. Extemplo velut cuspide sagittæ
 icta fera (sic enim referebat poenitens attentatæ noxæ Cathecumenus) ad
 illam vocem malus Dæmon fugit, & euasit. In Collegio numerosa inue-
 nitur.

tus fructu in præsens veri, spe in posterum latiore instituitur. Ad duo vetera Seminarium, & Sodalitatem Beatæ Virginis frequentem, Tertium, nobilis Indicæ iuventutis Seminarium adiunctum. Theologiæ, Philosophiæ, Humaniorum artium, ac omnis generis literarum, non minus ferè, quam in Europæis Urbibus, studia florebant. Alacritas quoque Iuuenum studentium, propositis & cum solempni dramate palam distributis speciosis præmijs aureorum quadringentorum pretio excitata est. Excolendis quoque Æthiopi- bus seruis, quæ maximo numero vanalia corpora huc ex Africa littori- bus transfuehantur, proprium sacellum extructum, adornatumque est. Te- potzolanensis Societatis statio hoc anno in Domum probationis versa, & recentes è sæculo Tyrones idoneo numero, & scholares nostros iam studijs perfantos tertij (vt vocamus) anni experimentis, successu quam optimo excoluit. E domesticæ Religionis fervore in externam salutis proximorum, curam non minus utiliter processum est. Patres tertij anni Mexicanæ Otho- mitanæque linguis ibi vstatis addiscendis strenuâ operâ impensâ, statim earum specimen Concionibus, & Christianæ Doctrinæ explicationibus edunt. Omnia itaque sanctis ad omne Decus adhortationibus seruebant, cupide audiente populo, & monstratam viam non segniter sequente. Quintâ qua- que, ac sextâ feriâ per quadragenarium ieiunium congregata in templum nostrum multitudo, post auditum de Passione Domini, deque imminenti- bus homini nouissimis sermonem, flagellis in se acriter sæuit, studio partim Christo compatiendi, partim castigandi præterita peccata. Iucundum est au- dire, vt deinde per plateas in circulis bona plebs, vt Patres, Matres, filij- que familias, domi quique suæ inter se audita retractent, locosque Evan- gelicæ lectionis in se transferant, dum alius se Lazarum excitatum è se- pulcro, quidam eductum è loculo filium Naimensis viduæ dictitant. Fe- ria quintâ maioris hebdomadæ collatis elemosynis instructum in nostro atrio prandium est pauperibus quingentis, quibus primores Ciuitatis ad mensam ministrarunt. Ostendit etiam neophytis confirmandis multa Deus mira. Mulier annum iam duodecimum marito absente, cognatis affinibus- que miseram negligentibus in summam inopiam redacta, & tamen condi- tionem oblatam copiarum parandæ profigandâ pudicitia fortiter respuens, in- extremis angustijs benignissimo alloquio apparentis noctu in multa luce Mariæ Deiparæ mirifice recreata est. Alia bona, & religiosa femina in- optima valetudine, clare Domi suæ visâ specie personæ illustris, & splen- didè vestita, quam S. Petrum Apostolum, cui deuota in primis erat, fuisse ipsâ interpretata est, arcano simul sensu admonente, esse illud signum velocem instare sibi migrationem ex hac vitâ, Sacramentis extremis se mu- niuit: & intra triduum animam reddidit. Quendam morbo implicitum, lethali horror insolitus denunciata mortis angebat, cum ei se obrulit clara luce conspicuum formosissimus Iuuenis, Angelus haud dubiè ipsius cus- tos, qui procul aureos ei colles gemmis splendidissimis late fulgentes ostendit, & vagantes per eos exultantibus choris felicium hominum speciosas turmas, illuc dicens Christianos morte transire: quâ æger specie, ac voce miri- fice recreatus, omnem metum vltimi transitus absterfit. Alia prætereo eius generis itemque Dæmonum ludibria fide ac constantiâ Neophytorum egre- gie reiecta, vt heroicum adolescentis Indi facinus referam. Vocatus Sa- cerdos noster ad ægrum famulum Sartoris extremis Sacramentis procuran- dum, reperit esse illum adolescentem Stirpis apud Indos Regiæ, qui pe- regrinandi curiositate in Christianorum terras excurrens, ante annos aliquot, audito forte Cathéchista quodam nostro, ad baptismum allectus, decre- uerat ad Patrem Colulæ Urbis opulentissimæ Regulum, non amplius redi- re, ne dum hereditatem Regni terrestris captat, Cælesti excideret. Ergo dissimulatis Natalibus, famulum se vili mercede Christiano Sartori addi- cit, eaque in humilitate septem exactis annis, hoc à Deo immisso mor-

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. i.

Q 2

bo

132
Instituto
iuuentutis
recte, ac feli-
citer curata.

133
Serui Æthio-
pes excolit.

134
Domus pro-
bationis Te-
potzolanen-
sis.

135
Fructus co-
pious Mini-
steriorum
Societatis.

136
Mira Diuini
tus oleria.

137
B. Mariæ, &
S. Petri ap-
paritiones.

138
Angeli Cu-
stodis bene-
ficio, timor
mortis, ab-
stergitur.

139
Regius ado-
lescens (arto-
ris artificii
Christi cau-
sa exercet.

140
Angelopolitani Collegij
fundator.

141
Poena cuiusdam, qui So-
cietatem di-
miserat.

142
Imago B. Vir-
ginis è Ro-
mano Sancti
Lucæ exem-
plari expref-
sa, miraculis
illustris.

143
Octo Iapo-
nij Manilæ
baptizati.

144
Terræmotus
Lime.

145
Consternatio
nocturna

146
Proregis pe-
riculum.

bo ad fidei, virtutisque tantæ beata præmia feliciter migrans transfre-
Angelopolitani Collegij nostri fundator hoc anno suo merito declaratus est.
Melchior Couarruias vir clarissimus. Donauctat aureorum viginti octo mil-
lia, quibus empti fundi conficiunt illic annum vectigal senum millium.
Hoc nouo subsidio laxatis prioribus angustiis, ad tres priores Grammaticæ,
ac Humanitatis classes, quarta est Rhetorices adiuncta. Frequentantur au-
tem illic scholæ nostræ lectâ manu nobilis iuuentutis. Templi quoque
noui ædificatio capta. Non silendum, quod vni è nostris ad cruciatum
mox ducendum accito contigit. Confessione peractâ Reus, scire te vo-
lim, Pater, inquit, me à Deo vocatum in Societatem vestram, & in eam
admissum, paucos ibi menses perdurasse. disciplinæ enim impatientiâ, &
regularum contemptu breui factum est, vt sanctæ vitæ pertæsus, ad pri-
oris licentiam redirem. In quâ cupiditatibus obsequens meis huc denique
perductus sum. Hoc quæso luuenibus vestris refer, vt exemplo meo ad-
moniti pericula propria declinent. Pascuari, quæ est Ciuitas Mexicana
Prouinciæ nobilissima, vbi nostri sedem habent, consuetis ministerijs So-
cietatis successum ingentem Diuina benignitas hoc anno dabat. Multis
hominum omnis generis concursus ad frequentanda Sacramenta; quæ in
morbis adeò vulgo expetunt, vt à puerulis etiam ætate legitimâ mi-
noribus sacrum Viaticum flagitetur. Puella fuit septennis lethali morbo
implicata, cui cum Pater Eucharistiam sæpe negasset; licet nihilo mi-
nus, quam adultoribus quilibet in fide, ac ratione mysterij eius erudi-
tæ, quod eius sermonibus patebat; postridie redeuntî virguncula vehemen-
tius institit, addens: sibi nocte præcedenti adstitisse Reginam Angustis-
simam, Principe quodam splendidissimè ornato comitante, quæ nominatim
edixerit, sacram Eucharistiam percipere ne differret, tertia enim die mor-
turam, simul cum parente, qui in eadem Domo ex morbo decumbe-
bat. His Sacerdos motus sacrum Christi corpus impertit puella, cuius va-
ticinio fides constitit designato tempore. Propositum in nostro templo
exemplum Imaginis Deiparæ è Romanâ Sancti Euangelistæ Lucæ vbi
expressum, illustribus breui miraculis clauit, quorum multa in ædibus
nostris videnda relinquimus. Manilæ, vt Coloniam Hispani nouimus
muris, propugnaculisque muniabant; ita nostri toti erant in molendino
templo, vbi, & Deum rite colere, & gentium illarum saluti vacare
possent. Huc appulsâ hoc anno è Iaponiâ naui, octo Iaponij ei to-
uigatione conuersi ad Christianam fidem, prædicatione Gabrielis cuius-
dam Meacensis Christiani, qui negotiorum causâ vna venerat, Manilæ
à nostris solemnî ritu baptizati, & ab Episcopo sacro Chrismate con-
firmati sunt.

Lime in Peruuiâ vbi octoginta è nostris ingenti operæ pretio, in pro-
curandâ gentium illarum salute versantur, hoc anno VIII. Idus quintis
sub vesperam terra moueri cepta, primum leniter, mox vehementius, &
extremum horribiliter, vt fluctus irati Maris continuis succussionibus in-
taretur. Pars superior ædium nostrarum ruit, templi fastigium decedit, pe-
rietes passim omnes rimis hiabant ruinamque minabantur. Nox infon-
& sollicita Ciuitati fuit, cunctis miserabili consternatione in loca subditi-
lia nec ruinis obnoxia prodeuntibus. Nostri lucernis prælatis per vicos
furrebant afflicti consolandis & excipiendis confessionibus expiare confes-
sionibus in tanto periculo cupientium. Late per regionem pestis eadem gra-
tata, præsentissimo discrimine Proregis ipsius in portu Callao Claui Regis
mox in Hispaniam soluturæ expedienda intenti. Nam præter ruinam
ædificiorum, quibus ne obrueretur bis minimum absuit, cum in nauem
secedere cogitaret, consilij alias expertorum eam eladem, admonentium
solere per eam efferari mare ipsum, & effractis repagulis in terras excurrere,
salubriter reuocatus est, eo ipso, quod timuerant, mox secuta.

Multi mortalium partim oppressi lapsu tectorum, murorumque partim eluione inundantis Oceani miserè hausti perierunt. Superstites saluari Diuini Numinis metu persusi, eò se promptiores ad peccata detestanda, officiaque Religionis obeunda præbuere. Ipsa communiter Ciuitas festum Visitationis B. Mariæ, cuius infra octauam clades contigerat, se præcedente ieiunio quotannis solemniter celebraturam vouit, supplex venerans Dei Matrem, vt se à similibus in posterum malis protegeret. E. Cuschensi Collegio in Regionem Andes dictam, è Potosino in septem vicina oppida, ex Arequipensi in varia loca, sexies septiesue excursus est fructuosissimè. Baptizati post sufficientem institutionem supra sexcentos, veteres Christiani maximo numero Sacramentis, & Doctrinâ exculti. Panamæ, vbi frequens concursus venientium ex Europa est, Duo è nostris Limâ missi ad procurandos mores, animosque hominum in tam frequenti, & negotioso emporio, plenam laboris Prouinciam pari aliorum utilitate, ac consolatione propriâ gessere. Fraudes commerciorum, contractuum labe, partim emendatæ, partim impeditæ. Procuratæ a Ditionibus eleemosynæ, quibus ægri in valetudinario, vineti in custodijs recreantur: vtriusque frequenti, ac sedulo Ministerio inferuit à nostris est. Vinetis etiam gratia Iudicis ita conciliata, vt quadraginta ex ipsis in discessu nostrorum vltro liberos emisit. Iuliensis statio præteritorum laborum præsentis fructus videt in mirabili mutatione gentis illius, antea veneficijs, & flagitijs funditus perditæ, nunc Diuinæ gratiæ operante virtute, sathanicas præstigias, & libidinis illecebras egregiâ passim constanti repellentis. Exempla huius anni litteræ memorant mulierum, quæ isthic vitam ipsam pro pudicitia pacisci promptæ, tentatoribus impuris vsque ad sanguinem restiterunt. Hoc nimirum illæ robur hauserant, è Sacra Eucharistiâ, cuius, vti & salutaris Confessionis vsus cum sit illic frequentissimus, eius item est æstimatio, veneratioque maxima. Fecit hic quoque pro more prouidentia suæ Deus, vt recentis Ecclesiæ fidem, ac mores, quasi plantas teneras, miraculorum quadam irrigatione, vt magnus Gregorius loquitur, educaret. Multa his locis per hæc tempora supra naturæ vires mirabiliter ostensa, partim in annuis nostris partim in Historiâ Virginis Copacabanz, pridem editis recognoscere licebit. Nos enim desidere in locis etiam amoenis longitudo viæ, quæ superest non finit. Non ingrata esse his Gentibus Societatis nostræ Ministeria, patuit occasione dissipati latè rumoris: Patres nostros ex hisce tractibus recessuros, Tum enim ex toto agro Potosino Complures opere relicto ad Regium Consilium itinere tridui accurrentes, enixè rogarunt ne tantum, sibi mali euenire sineret, vt subsidio, & solatio, tam beneuolorum, & salutarium Sacerdotum priuarentur, quibus amoris vita ipsis haud amplius iucunda foret. Delectati Regij Consilij Præsides istâ solitudine bonæ plebis, innocentia, ac Religionis indice non dubiâ, supplicationes hæc, instrumento per Notarium publicum ritè confecto mandatas, ad Regem in Hispaniam miserunt. Nostrorum per varia loca excurrentium, ars erat ad stabilienda etiam in tempus imminenti absentia, quæ præsentibus instituerant, erigere sodalitates sanctis legibus certis. Ea res optimo successu Cueniti, & Illabi hoc anno tentata est. Constat vtròque operâ nostrorum sodalitijs sub inuocatione nominis IESV, quibus iam tum à primâ origine ad octoginta è primarijs Indigenarum nomina dederunt. Data hoc anno Societati stabilis sedes est in Vrbe Chiti non minus ferè celebri, quam Lima est, & Metropoli Cognominis Regni. Milliaribus cingentis abest à Limâ, Episcopus ibi, Prætor item Regius cum Consilio moratur, cunctorum ferè Religiosorum Ordinum Coenobia, visuntur. Collegium Societatis sapius ab Episcopo, à Clero, ab Hispanis Magistratibus expetitur, variâ difficultate rerum non hætenus superabili

147

Ciuitatis Li
manz votū
in honorem
B.V.

148

Missiones va
rie peritiles

149

Ægri in va
letudinarijs,
vineti in cu
stodijs cura
ti.

150

Iuliensis sta
tionis fru
ctus.

151

Mira diuini
tus ostensa.

152

Falsus ru
mor de di
scessu Socio
rum veram
in eos carita
tem populi
dereggit.

153

Sodalitas vti
liter fundat
a.

154

Fundatio Re
sidentia in
spem Colle
gij in Vrbe
Chiti.

bili dilatum fuerat. Hoc demum anno Tres à nostris Sacerdotes cum adiutore Laico eò peruenientes in Xenodochium publicum diuerterunt, ubi per octiduum ad affluentem ingenti numero populum primum specimen industria Societatis in excolendis animabus ediderunt, Concionibus, & Christianæ Doctrinæ lectionibus habendis. Hinc ad aedes perpetue forum habitationi paratas, nec incommodas, publice deducti, assignant quoque ipsorum vñbus contiguo templo Sanctæ Barbaræ, in cuius se Dux clientelam tota illa Ciuitas dedit. Initium hic annus dedit celebri, & memorabili Missioni nostrorum in Regnum Tucumanum, cuius aliqua hic primum obiter informanda notitia est. Patet ea regio milliarium spatium facile sexcentorum. Quinque per eam idonea distantia sparsæ maiores Ciuitates Hispanis Magistratibus subiectæ, pluribus circum quaque minoribus oppidis, ac pagis præsent. Nomina Urbium sunt: Salta, Stecum, Sancti Michaëlis, Corduba, Sancti Iacobi Delstero. In hac tunc vicinia Demicilium habebat, qui præerat Prouinciæ Hispanus Prætor. Ibidem Episcopi sedes erat, cuius Diocesis totum illud regnum amplectebatur. Ab hac Episcopalis sedes à Limâ passuum millibus mille quingentis, felix, & raxque idonearum ad victum, cultumque rerum vsque ad luxuriam terra est, inde vt sit incolis frequens, quorum ingenia, ac mores inuentium inopiâ syluescunt. Quinque admodum Sacerdotes procuratores animarum in quinque Urbibus, & subiectis earum cuique pagis exercant, perpaucis Religiosis adiuuantibus. Ergo scæda passim ignorantia sentu necessariorum ad salutem rerum, prolapsio in vitia frequens, & exemplorum multitudine aduersus verecundiam, & conscientia reprehensiones audi. Ne baptizati quidem plerique sunt. Nec baptizatorum fors melior, finitus rudium Doctrinæ, ac legis Christi, tum vitæ genere, ac corrupti nihil magnopere ab Infidelibus differentium. Docile tamen ingenium potis, ac Disciplinæ capax ferè est: nec superstitione præoccupantur animi. Nullus enim ibi cultus idolorum viget. Sed causa tam neglectæ culpræ præter paucitatem Sacerdotum, de quâ diximus, varietas linguarum, quæ plures, quam pro spatio modicæ Regionis, Tucumanos dirimunt. Ea ad tria quasi genera reuocantur: sub quorum singulis Dialecti multæ species sunt. Hinc fit, vt cum rarò reperiantur Evangelici Ministri, quæ omnes calleant, ij solos illos curant, cum quibus ipsis intercedit conuicio sermonis. His incommodis sollicitus Episcopus, vir eximie religionis, & illo loco dignus, cum comperisset esse in nostrâ Societate, qui Tucumanos, Calam, & Sanquironam linguas tres Matrices Tucumanicarum Doctrinæ, satis notas, vsuque tritas haberent, ex ijs Sacerdotes impetrat primum duos, deinde negotio sub manum succedente, tertium quoque, qui simul adiuncto adiutore Laico Regnum illud vniuersum, vt laborio finem, ita vtilissimè illustrarunt. Profecti è Potosinò Collegio pridie Kal. prembræ huius anni, primo Saltam tenuerunt, itinere prælongo, asperum, & præter cæteras difficultates etiam latrocinij infesto. Hinc Stecum, nec commodiore, nec tutiore ventum: vnde per siticulosa, & solis vapore tosta æquora camporum, labore summo ad Urbem Episcopalem Sancti Iacobi Delstero peruenientes, ab Episcopo, & populo iussu eius obuiam effecti, humanissimè sunt excepti sub finem huius anni, multis eo itinere perclarè gestis. Nam, vt in quamque Ciuitatem venerant, ibi concionando Sacramenta ministrando, vicos, & pagos circumpositos obeundo, quod erat necesse persistebant, incredibili profectu populorum, cuius specimen vel inde licebit sumere, quod cum Steci essent, quam secundam Urbem numerauimus, interim dum alij concionibus habendis, Sacramentis ministrandis in Vrbe vacant, excurrens vnus Sacerdos, comite Laico per opida subiecta, bis mille quadringentos, ac præterea quatuor, & viginti baptizauit, extremâ fermè omnes aetate, quorum plurimi centenarium ex-

155
Missio in
Regnum Tu
cumanum.

156
Numerus in
eo Ciuita
tum.

157
Virtus so
li

158
Ingenia indi
genarum in
cultura.

159
Miser status
illius populi.

160
Linguarum
ibi varietas
impedimen
tum cultura

161
Episcopi ze
lus pro suo
grege.

162
Profectio no
strorum.

163
Exceptio
perhumana
ab Episco
po.

164
Fructus ex
Ministerijs
Societatis.

cessisse ferebantur . Ab Vrbe S. Iacobi duxit illos ipse Præsul in cate-
ram Diocesim sub initium sequentis anni , vt ibi Deo dante referemus .
Suscepit est hoc quoque anno à duobus è nostris Sacerdotibus , & vno
Laico expeditio ad oppidum Sanctæ Crucis in Monte , locum Religioni
propagandæ latissimè , sitûs quadam felicitate opportunissimum habitum . eo ,
tamen perueniri nisi anno sequente non potuit . Interim enim dum viæ
longæ , ac infestæ præsidium , & comeatus paratur ab Hispaniis , quorum
in comitatu ituri Patres erant , diuturna mensium septem in conualle qua-
dam statiuâ fuere , minimè nostris otiosa . Nam Indos , Hispanosque
permultos consuetis Societatis Ministerijs iuuerunt , prætereaque cum
Legatis Viracanorum (nomen est gentis ijs locis finitimæ) ita egerunt ,
vt ostium magnum Euangelio aperuisse viderentur , cætera sequente annali
reddemus .

HISTO-